

Iš daktaro pasakojimų

ŠATRĪJOS RAGANA

Iš daktaro pasakojimų

Iš daktaro pasakojimų

Ar žinote, ką man primena visados toks romus žiemos vakaras? Vieną atsitikimą, kurs ir dabar, metams prasliskus, visus mano nervus sujudina.

Buvo taip. Atsitiko man važiuoti prie ligoonio gana toli, už kokių 3 mylių. Stovėjo žiemos metas, prieš pat Kalėdas. Kol atleidau laukiančius pacientus, pradėjo temti, ir išvažiavau pabrėkšnyje. Malonus buvo važiavimas, nes nors šaltis stipriai spaudė, oras buvo romus¹, be jokio vėjo; sniego daug, kelias kietas ir dailus, kaip skobnis², arkliai puikūs. Važiuoju sau, lokenas³ užsivilkęs ir gėriuosi. Veizdžiu⁴, eina keliu vaikų būrys, vis maži dar berniukai; kiekvienas nešasi po knygu ryšelį, o vienas, gudresnis, įsidėjęs jas į maišelį, pasikabino ant pečių, kad rankas nešaltų. Nosis ir ausys raudonos lyg slyvos, didžios pirštinės ant rankų. Susipratau, jog tai „studentai“, paleisti ant švenčių⁵ iš miestelio mokyklos, grįžta namon.

O jūs, „mokslo kankiniai“, tariau sau, ne vienas iš jūsų pasirgs per šventes, tą kelionę atlikęs — ir liepiau vežėjui sustoti.

— Sveiki, vyrai! Kur gi taip keliaujate? — sušukau.

Būrelyje pakilo sumišimas? Kai kurie vaikai žiūrėjo į mane išsižioję, kiti kumščiojo kits kitam į šoną.

Ant galo⁶ vienas atsakė:

— Einame namon, ant Kalėdų!⁷

— Jei norite, galiu keletą pavėžėti; kuriam toliau, sėskitės!

Bet neatsirado norinčiųjų: vieniems buvo arti namai, kitiems tuojau reikėjo iš vieškelio suktis, dar kiti, rasit, ir nedrįso. Tik vienas atsiliepė.

— Man toli... Dar gera mylia vieškeliau...

— Tai eikš ir sėskis!

Atsidėjęs pažiūrėjau į mano kelionės draugą: buvo tai kokių dešimties metų berniukas, su pilka veltine kepure, giliai užmauta ant kaktos; ant kaklo turėjo raudoną juostą, užtrauktą ant ausų; trumpoki, seni kailiniukai, užlopyti naujais lopais, raudonmargės kelinaitės⁸, įkištos į sukrypusius batus, ant rankų pilkos kumstinės pirštines — tai visas jo apdaras. Rankose turėjo ryšelį. Padedamas jam įsėsti į šlają⁹, visų pirma pastebėjau didžias, labai didžias ir labai juodas akis; žiūrėjo jos iš apskrito, sveiko, paraudonavusio veidelio per daug jau rimtai ir svajingai.

Žiema, Kelias, Namai

Kelionė, Pakeleivis

¹romus — dabar: ramus, tylus. [przypis edytorski]

²skobnis — senovinis stalas. [przypis edytorski]

³lokėna — lokio kailis. [przypis edytorski]

⁴veizdėti — žiūrėti. [przypis edytorski]

⁵ant švenčių — šventėms. [przypis edytorski]

⁶ant galo — pagaliau, galų gale. [przypis edytorski]

⁷ant Kalėdų! — Kalėdoms. [przypis edytorski]

⁸kelinaitės — čia: kelnės. [przypis edytorski]

⁹šlajos — darbinės rogės. [przypis edytorski]

Padėjau ryšėlį po kojomis, užklojau vaiką kailine gūnia¹⁰, vis galvodamas, kaip čia prašnekinus tą „studentą“, raudonmargėms kelinaitėms ir poeto akimis. Bet mano rūpestis pasirodė nereikalingas; nelaukdamas prašnekinimo, jisai pats tarė:

— O-o, kaip aš greit būsiu namie! Greičiau už Kaziuką ir Jurgį! Kaip patrakę bėga arkliai!

— Ar toli gyveni? Kurioje vietoje?

— Kunigiškiuose. Mylia bus vieškeliu, paskui jau tuojau ir namai.

— Tai ilgą kelionę turi i mokyklą. Ar nebijai eiti naktį pats vienas?

— Ne, nebijau! Kas man ką padarys? Žmonės sako, esą visokių baidyklų, bet aš manau, jog tatai vieni prasimanymai. Dėl ko aš niekad jos jokios baidyklės nesu matęs?! Bobos tik vaikus baugina ir gana! Pasakose, tikrai, daug yra visokių baidyklų, visi jas mato... Bet pasakose ir varnos šneka, ir medžiai... O juk tai ne teisybė... Kaip gal paukštis šnekėti?!

— Sakyk tiktai, koks tu gudrus!

— E, aš nebijau nieko! Kad ir būtų baidyklų, nebijočiau. Mamaitė sako, kiekvienas vaikas turįs savo Aniolą¹¹ Sargą, ir aš turiu, tai jis mane apgintų nuo baidyklų. Juk negal būti, kad baidyklės daugiau sveikatos turėtų už patį Aniolą!

— Žinoma, žinoma!

— Taip norėčiau pamatyti nors syki tą Aniolą! Einu kartais, ir pamažu, šmukšt! Ir pažvelgiu į šalį, ar nepamatysiu nors sparnų galo...

— Ir ar nesi matęs nė sykį?

— Ne! Tik šventieji žmonės tegal pamatyti aniolus... Aš negaliu! bet vis tiek, aš žinau, kad ne vienas eina. Jis mane saugoja nuo pikto. Aš juk nevaikščioju dažnai, tik ant Kalėdų, ant Velykų, ant Užgavėnių... Esu mieste ten pat, kratėvoje pas dėdienės.

— Ar gerai ten tau? Ar linksma?

— Nieko sau, bet ilgu¹² vienam... Namie geriau! Norėjau, kad Elzytė kartu su manimi mokytus, bet tėvelis sako: „Bobai, sako, mokslas nereikalingas”.

— Kas ji tokia, ar tavo seselė?

— Ar Elzytė?

— Taip.

— Žinoma, sesuo. Už mane mažesnė. Bet kad ir boba, o dėl to taip nori mokytis! Aš ją labai myliu, jokio berniuko taip nemylėčiau. Aš ją mokau... Ne rusiškai, kam jai bobai, bet lietuviškai.

— Tai tu ir lietuviškai moki skaityti?

— O kaipgi! Mamaitė seniai išmokė... Kokią knygą paimu, tokią skaitau. O rašyti lietuviškai niekas manęs nemokė, o aš dėl to rašau! Pats išmokau! Dėdė tik vieną sykį raides parodė, ir gana.

Elzytė jau paskaito abėcėlę, dabar aš jai rašyti parodysiu. Kaip pramoks, parsįsiu jai laišką namon...

— O daugiau seserų ir brolių ar turi?

— Yra dar Levukas... Et, kas iš jo! Mažas dar, kvailas visiškai.

— Tai tu gudragalvius temyli, matai koks!

— Myliu ir Levuką... Bet kad jis toks, tik rėkia, verkia... Tokie nuobodūs tie maži vaikai!

Sutemo visiškai. Jau išvažiuojant man iš Užvenčio, snigo retais, mažučiais trupinėliais; dabar dangus apsiūkė dar daugiau ir trupinėliai persimainė į gerus „ubago kšnius”. Dideli, minkšti sniego gabalėliai krito tankiai, tyloms, lengvutėliai, apklodami mus tarsi kokių baltų gulbių plunksnų apdangalu. Tyla viešpatavo visur, tik laibas mano „studento” balselis skambėjo ir skambėjo be paliovos, lyg sidabrinis varpelis, lyg vieversio daina.

— Tai, kad stebėsis namie, mane pamatę! Kalbėjo jis vėl. Nė laukte šiandien manęs nelaukia. Tėvelis žadėjo rytoj atvažiuoti į turgų ir mane parsivežti namon. Bet jau šiandien učitelis¹³ mus paleido... Taip ilgu laukti dar lyg rytojaus, ėmiau ir išėjau pėsčias.

¹⁰*gūnia* — užtiesalas apkloti sėdinei. [przypis edytorski]

¹¹*Aniolas* — angelas. [przypis edytorski]

¹²*ilgu* — nuobodu, ilgesinga, liūdna. [przypis edytorski]

¹³*učtelis* — mokytojas. [przypis edytorski]

Kelionė namo

Atvirumas, Naivumas,
Tikėjimas

Naktis, Kelionė, Namai,
Ilgesys, Džiaugsmas

Nė mamaitė, nė Elzytė ir manytė nemano, kad ši vakar pareisiu. Sėdi sau visi, mamaitė verpia, Elzytė skaito... Rasi, su Levuku ką prasimano, o aš šmakšt, ir įeinu!

Prasijuokė linksmai.

— Tai tavęs labai laukia namie?

— Aija! Mamaitė jau rytojui tikriausiai taiso bulbių¹⁴ kankolus¹⁵... O rasi, ir raga-išius¹⁶ kepa. Vis tai manęs laukdama.

Jie mane labai myli!...

— O ką gi dirbsi namie?

— O, turiu daug darbo! Ledžingoms¹⁷ ant tvenkinio važinėsiuos, pasidirbau puikias ledžingas... Bet tai atsilsėdamas. O taip — turiu popieriaus, rašysiu sau lietuviškai, kad mamaitė ir Elzytė suprastų. Mamaitė man pirkė knygikę su dainomis nuo pauperio, aš jas perrašysiu į sąsiuvinį... Taip malonu rašyti iš knygos! Paskui pasiskaitysiva su Elzytė, mamaitė pasiklausys... O, kiek tai bus darbo! Juk aš dar taip greit nemoku rašyti, kaip mūsų učitelis kad rašo! Pamažėliais¹⁸ sau, pamažėliais... Ir kokių ten gražių yra dainelių, ak tu, Dieve, kad tamsta žinotumei! Bet tamsta juk mokytas esi, tai viską žinai?

— Rasit ir žinau; ar neatmeni bent vienos?

— Vieną, rodos, truputį... Atmenu... Palūkėk, kaip šia: „Karvelėli-paukštuzėli, kodėl tu burkuoji, ar vargelius, ar kryželius tu savo rokuoji?“...¹⁹ O toliau nebeatmenu...

— Aš pabaigsiu.

Ir variau toliau Vienužinskio dainelę. Mano berniukas įsmeigė į mane akis ir visas pavirto klausymu.

— Prašom pasakyti dar sykį! — tarė man pabaigus. — Prašom pasakyti!

— O kitos ar nenori pasiklausyti? Ta dar gražesnė... Ir ėmiau sakyti:

— „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka“...

Nežinau, ar viską suprato mano klausytojas, bet taip jam eilės tos patiko, jog net kalbėjęs nustojo, tik šniūždėjo kaž ką patylias. Pasilenkęs supratau, jog atkartoja paskutines eiles: „Neapleisk, Aukščiausias, mūsų ir brangios tėvynės!“

— A, Jerguteliau, kaip gražu! Prašom pasakyti dar.

Atkartojau dar sykį ir dar sykį.

— O kas tai buvo toks, tas Vytautas Didysis?

— Tai buvo Lietuvos karalius; seniai, seniai, kol lietuviai buvo tvirti, kol daug žemės turėjo.

— O kas dabar yra mūsų karalium?

Turbūt, tas pats, kurs pas mus kliasoje²⁰ ant sienos kybo? Učitelis sako, jisai ėšęs mūsų ciecorius²¹. Bet juk jis rusas... Ar ir Vytautas buvo rusas?...

— Ne, jis buvo lietuvis, kaip tu ir aš. Bet dabar nebeturime savo lietuviško karaliaus.

— Nebeturime! O dėl ko?

— Daug kalbėti, vaikeli! Nėra dabar laiko. Ar žinai ką? Pagrįžęs į mokyklą, ateik pas mane; aš tau tada apipasakosiu, ką tik norėsi, ir dainų daug pasakysiu ir duosiu paskaityti. Ar ateisi?

Mano filiosofas ėmė iš džiaugsmo šlajose šokinėti.

— Ateisiu, at! Tuoju pagrįžęs! Tamsta man ir apie Vytautą pasakysi? Koks tamsta esi laimingas, kad viską žinai! Aš taip norėčiau viską žinoti. O mums učitelis niekadod nieko nesako nė apie Vytautą, nė apie lietuvių karalius. Vis tik apie rusus ir apie rusus!

Biedna²² mažą dvaselę jautė jau didžią skriaudą, kurią turėjo kentėti, ir reikalavo savo tiesų. Valandėlę viešpatavo tylėjimas, paskui vėl plonutis balselis atsiliepė nedrąsiai:

— Norėjau tamstos vieno daikto paklausti....

— Klausk, meldžiamasis!

— Kaip tai yra?... Učitelis mūsų klausinėja, kas męs esame, ir reikia atsakyti: „Ja

Namai, Prisiminimai,
Svajonė, Džiaugsmas

Daina, Laimė, Džiaugsmas

Laimė, Džiaugsmas

Patriotizmas, Drąsa,
Orumas

¹⁴bulbių — dabar: bulvių. [przypis edytorski]

¹⁵kankolas — kukulis, virtinys. [przypis edytorski]

¹⁶ragaišis — rupių kvietinių ar ruginių miltų duona. [przypis edytorski]

¹⁷ledžinga — pačiuža. [przypis edytorski]

¹⁸pamažėliais — pamažu, neskubėdamas. [przypis edytorski]

¹⁹rokuoti — minėti, išskaičiuoti, vardyti. [przypis edytorski]

²⁰kliasoje — klasėje. [przypis edytorski]

²¹ciecorius — monarchas, imperatorius. [przypis edytorski]

²²biedna — vargšė. [przypis edytorski]

ruskij!“. Jis taip liepia. Bet juk tai netiesa, juk mes katalikai, lietuviai, o ne rusai! Juk jei būtume rusai, tai rusiškai kalbėtume, į cerkvę eitume... Kam jis mokina meluoti? Aš atsakiau jam vieną kartą, jog esu katalikas lietuvis, o jis mane už tai į kerčią²³ pastatė... Ant visos gadynos!²⁴ — plonutis balselis sudrebėjo. — Bet aš ir antrą syki nepasakysiu, kad esu ruskis! Kaip galima taip meluoti?! Verčiau dar kerčioje pastovėsiu... Nenumirsiu!

— Vyras iš tavęs, mano vaikinė! Negalima meluoti! Matau, labai mėgsti mokytis; kuo gi norėtumei būti, ant ko mokytis?²⁵

Valandėlę pagalvojęs, tarė:

— Žinau... Norėčiau būti daktaru, kaip tamsta.

— O dėl ko? Ar tau taip tinka²⁶ kitus gydyti?

— Taip jau... Pernai susirgo Paliulių Magdė; gerklę jai labai skaudėjo ir taip buvo užėmę, jog nieko negalėjo praryti, nė kalbėti, vis smaugė ją ir smaugė. Kriokė per kiaurą naktį... Aš su mamyte ėjau aplankyti. O, kaip gaila jos buvo! Ir ant rytojaus numirė. O kad būčiau išgydęs... Nebūtų tiek kentėjus ir, rasit, mirti nebūtų reikėję... Ir senei Bagdonienei išgydyčiau ranką, kad verpti galėtų... Ir Urbonui akis, kad nereikėtų jam duoneliauti²⁷... E, visus išgydyčiau!

— Taip! O kitu kuo nors ar negeriaus būtų palikus? Na, o kunigu ar nenorėtumei, ką?

Vaikas pakraipė galvą ir pagalvojęs tarė:

— Ir kunigu norėčiau... Kunigu dar geriau! Kunigo Ponas Dievas klauso, kunigas, ko tik nori, gali nuo Pono Dievo išprašyti... Verčiau kunigu! Aš melsčiaus, kad Ponas Dievas duotų visiems pavargėliams duonos, kad nuo vaikų neatimtų motinų... Sunku našlaičiams, taip man jų gaila! Pamatė lupa... Prašyčiau, kad rugiai augtų geri, kad ropučių būtų daug, daug... Ir pamokslus gražius sakyčiau, ajai! Kad šaukčiau, tai šaukčiau, dar didžiau už mūsų kleboną. Kad nevogtų, nemeluotų, degtinės negertų... O kad gražius paveikslėlius kalėdodamas davinėčiau! Tai džiaugtus vaikai!

— Geru būtumei kunigu, vaikeli. Bet yra dar ir kitų mokslų. Gal būtumei verčiau advokatu? Ar žinai, kas tai yra advokatas?

— Advokatas? Ne, nežinau. Ką jis dirba?

— Kad koks žmogus nuo tavęs pavogtų pinigų ar karvę, tu jį paduotumei į sūdą²⁸, tada advokatas steigtus, kad tą vagį pasmerktų, į kalėjimą pasodintų už tai, kad tave nuskriaudė.

— O gal tas vagis neturėjo pieno vaikams? O jei jis paskui gailėtus pavogęs, ar ji vis tiek advokatas į kalėjimą sodintų?... Aš gailėčiau...

— Tai galėtumei kitaip darbuotis, advokatu būdamas; galėtumei apginti nekaltai apskūstus žmones. Juk daug yra tokių, kuriuos nekaltai įtaria ir apskundžia. Tokius galėtumei apginti, kad jų nepasmerktų, parodyti visiems, jog jie yra nekalti.

— Kaip antai pernai Vosylius; sakė visi, būk jis pavogęs medžius iš pono miško, ir pasmerkė jį ir pasodino į kalėjimą. Kad jis verkė, kad verkė, neduok Dieve! Sakėsi nevogęs niekados... O dėl to pasmerkė. Niekas jo neapgynė!... Aš labai norėčiau būti advokatu, tuojau apginčiau visus. Juk kalėjime negerai būti. Uždarytas, kaip koks žvėris... Baisu! Biedni žmonės, kur ten sėdi! Visų geriausia būtų advokatu palikus... Neleisčiau žmonių į kalėjimą kišti ir gana!

— O juk tu mėgsti mokytis? Sakeisi mokąs Elzytę. Tai ar negeriaus palikti tau mokytoju, ką?

Vėl valandėlę tylėjo, galvodamas.

— O, kaip gerai būti mokytoju! — tarė paskui. — Surinkčiau daug daug vaikų ir visus išmokyčiau. Neduok Dieve, nemokėti skaityti! Negalima nė gražių dainelių pasiskaityti, nė pasakojimų apie visokias šalis ir žmones, ne perrašinėti... Taip man gaila tų, kurie nemoka skaityti! Kaip aklas žmogus: žiūri į knygą ir nieko nemato...

— Išmokytumei visus, būdamas mokytoju, ką?

Svajonės, Tikėjimas,
Nekaltybė, Laimė

Svajonės, Geraširdiškumas,
Džiaugsmas

²³kerčia — kampas. [przypis edytorski]

²⁴ant visos gadynos — visai valandai. [przypis edytorski]

²⁵ant ko mokytis? — dabar: ko mokytis?; kokios profesijos mokytis?; kuo tapti? [przypis edytorski]

²⁶tinka — čia: patinka. [przypis edytorski]

²⁷duoneliauti — elgetauti. [przypis edytorski]

²⁸sūdas — teismas. [przypis edytorski]

— Visų negalėčiau, juk labai daug yra žmonių pasaulyje, bet daug išmokyčiau. Davinėčiau knygeles vaikams, sakyčiau gražias eiles, turėčiau pilną spintą visokių knygų... O kurs gerai mokytus, netingėtus, dovanuočiau gražiausią knygelę, su paveikslais... — vėl nutilo — bet aš neliepciau sakyti vaikams, kad jie ruskiai... O, štai jau ir mano keliukas! Gana važiuoti!

Liepiu vežėjui sustoti.

— Ar pataikysi namo? Kad nepaklystumei, naktis nešviesi, sniegą... Rasit, verčiau nuvežti tave lygi namų?

— O ne, dėkui, nereikia! Aš gerai žinau kelią, juk man ne pirmą sykį! Čia man netoli, už to beržyno tuojau ir namai. Pareisiu gerai, čia man visi pašaliai žinomi. Dėkui, poneli, kad pavėžėjai, taip buvo gerai važiuoti! — pridūrė, bučiuodamas man ranką.

— Nėra už ką. Palauk, užmiršau paklausti, kuo tu vardu?

— Antaniukas.

— Veizdėk²⁹, Antanėli, neužmiršk, ką man prižadėjai, užėik pas mane būtinai, pagrižęs po Kalėdų. Lauksiu tavęs. Pasikalbėsiva gerai, knygų gražių tau parodysiu...

— Ateisiu, ateisiu! Su Dievu, poneli!

— Su Dievu! Keliauk laimingai!

Valandėlę dar mačiau jo mažą, juodą stuomenėlį ant balto sniego, bet tuojau susimaišęs su tamsybe išnyko jis arčioje³⁰. Buvo dar gerokas kelio galas ligi mano kelionės tikslo. Visą tą laiką maniau tik apie tą berniuką. Jo nuostabiai didi žmonių meilė negalėjo išeiti man iš galvos. Nusijuokiau atsiminęs, kaip jis norėjo būti ir daktaru, ir kunigu, ir advokatu; bet vėl turėjau stebėtis, jog visos tos profesijos tiko jam ne dėl ypatingo³¹ labo³², bet dėl naudos, kurią galėtų atnešti žmonėms. Neapsakomai patiko man tas mažas altruistas, jo iškalbingumas, drąsumas, išmintingumas.

Kaip gi galima tokį vaiką palikti be pagalbos, be šviesos, tariau sau. Ir tvirtai pasiryžau paimti jį į globą, mokyti, leisti į gimnaziją, vienu žodžiu įsakant — padėti jam įvykinti³³ tuos altruistiškuosius norus. Paskui pakilo galvoje nelinksmos mintys, kiek tokių gabių ir šviesių vaikelių išcina niekais niekeno negelbijamų, nepakeltų, neapšviestų...

Pas ligonį užtrukau dvi dienas. Pavakariais grįždamas namon, užvažiauvau pas savo pažįstamą kleboną. Vos atsisėdus mum gerti arbatą, įėjo moteriškė. Bučiuodama ranką kunigui ir dedama ant stalo pinigus, tarė:

— Atnešiau pazvanus³⁴ už mano sūnų...

Balsas jos sudrebėjo ir nutrūko. Skausmas, slėptas per valandą širdyje, išsiliejo jau nebesulaikomai. Ašaros biro per veidą, kaip pupos; parpuolė kunigui po kojomis, ir svyrudama ir kukčiodama, raudojo:

— Nebeturiu savo sūnelio, nebeturiu savo balandėlio! Nėra mano Antanėlio! A Jėzau, Tu, Jėzau mano! Ir kad bent būtų numirus troboje, tarp savųjų, dabar gi be žvakės, be nieko, pats vienas! O, Jėzau, už ką mus taip nubaudei!

— Nusiramink, motin — tarė klebonas, dedams jai rankas ant galvos: pasakyk aiškiau, kas atsitiko. Juk, rodos, esi Pleikienė iš Kunigiškių?

Šiurpulys man perėjo per kūną. Jau iš karto, kaip tik pažvelgiau į tos moteriškės didžias, juodas akis, dėjos man į širdį, kad aš jas kur nors esu jau matęs. Dabar, išgirdus sodos vardą, širdis man apmirė krūtinėje. Baisi žinia lyg žaibas apšvietė mano smegenis. Taip! Tos akys buvo tai mano Antanėlio akys... Buvo tat jo motina! Lyg perkūno trenktas, sėdėjau nesijudindamas, bijodamas klausinėti apie smulkmenas.

Vis dar tebedegė mažutė vilties kibirkštėlė, jog apsirinku. O ji tuo tarpu tęsė savo raudą:

— Pleikienė esu, poneli, Pleikienė iš Kunigiškių. Tamsta buvai vasarą pas mus prie ligoonio — mums senelė sirgo — dar šnekėjai su mūsų Antanėliu... Ak, Jėzau mano! Ar aš tariasiu kuomet tokios dusnos³⁵ sulauksianti!

²⁹veizdėk — žiūrėk. [przypis edytorski]

³⁰arčia — atvira vieta, erdvė. [przypis edytorski]

³¹ypatingas — ypatingas, neįprastas. [przypis edytorski]

³²labas — čia: turtas. [przypis edytorski]

³³įvykinti — išpildyti. [przypis edytorski]

³⁴pazvanai — skambinimas varpais už mirusį. [przypis edytorski]

³⁵dusna — čia: nelaimė. [przypis edytorski]

Surįžimas namo

Atsisveikinimas, Pažadas

Atsisveikinimas,
Pamąstymai

Liūdesys, Netektis,
Motiniškoji meilė

Baimė, Išgąstis

Nelaimė, Netektis, Ašaros

Ir vėl ėmė verkti ir lenktis prie pat žemės. Klebonas pakėlė ją, pasodino ant kresės³⁶ ir ramino, sakydamas apie Dievo malonę; prašė apipasakoti viską, pačiliui, jei gali. Lyg pastiprinta kunigo žodžiais, moteriškė nusišluostė ašaras, nusitrynė nosį su žiursto galu ir tarė:

— Tamsta, poneli, žinai, jog mūsų Antanėlis mokėsi Užventyje. Dabar žadėjo jį paleisti ant Kalėdų. Vakar rytą manasis važiavo tenai į turgų, o grįždamas žadėjo parvežti ir Antanėlį. Laukėme jo nuo pat ryto, laukėme, o rodos, tas tėvas taip šiandien, negrįžta ilgai. Išgirdę skambalą, išbėgome ant kiemo, žiūrime — tėvas vienas. Man tarsi durte kas į širdį įdūrė... Kur Antanėlis? Klausiu.. „O ar nėra jo namie?“ klausia vyras manęs. „Jo sako, mieste nėra, dėdyna sakė, būk vakar išėjęs namon su kitais vaikais. Tariau, sako, kad kur pernakvojo ir šiandien pargrįžo, sako. O mat nėra...“ Neturėjau kur dingti iš nerimasčio. Palaukus valandėlę, kad arklys truputį atsilsėtų, nuvažiavau pas vieną berniuką, kurs su mūsiškiu gyveno vienoje kvatieroje³⁷. Tėn pasakė jį, jog kartu jie išėję, jog paskui sutikę kokį poną, rodos. Užvenčio daktarą, tas ponas paėmęs Antanėlį pavėžėti... Daugiau nieko nežinaš. Kol pagrižau namon, buvo jau vėlu, nebegalėjome niekur daugiau jo ieškoti. Ir vis tariau, gal jis pas daktarą užtruko, gal pagriš... Per kiaurą naktį akių nenudėjau; išgirdus mažiausią braškėjimą ar sodos šunims sulojus — aš jau ir bėgu iš trobos, bene Antanėlis grįžta. Nepagrižo, nabagėlis, balandėlis tas mano nebesugrižo pats, mažilėlis!

Ant rytojaus nuvažiavau į Užventį pas daktarą. Neradau jo namie, kaip ivažiavęs užvarkar, dar nepagrižęs. Lengviau atsidūksėjau, tariau: gal Antanėlis su juo kartu važinėjasi ir kartu pagriš. Linksmesnė pagrižau namon ir pasakiau viską vyrui, bet jis papurtinas galvą, sako: „Et niekus kalbi! Kur, sako, daktaras vėžios vaiką! Reikia ieškoti kur kitur!“. Mažne³⁸ apalpai... O jį, paėmė kirvį, virves, pavadino³⁹ du kaimynus ir nuėjo. Aš nulėčiau paskui. Netoli nuo mūsų sodos, prie keliuko yra velėnija⁴⁰, mažilėlė visai; nuėjome tenai... Ir tuojau, prie pat krašto pamatėme įlūžusį ledą... Ne labai gilų tebuvo. Užmetė virves, įkišo mietus⁴¹ — ir tuojaus ištraukė mūsų Antanėlį... Tėn pat ir begulįs, kur buvo įlūžęs... Mat norėjo nabagėlis stačiau išeiti... Vanduo buvo iššalęs, ledas iškilęs — ir įlūžo tuojaus. Buvo prisnigę, vėžių⁴² nematyti... Ir kam tau reikėjo eiti, mažilėli tu mano! Tiek kartu ėjo tuo keliu, tiek vaikščiojo, niekadod liuoba⁴³ ne paklys... Važiavo juk žmonės per tą velėnpelekę⁴⁴, pervažiavo, o tas, balandėlis, mažas, lenkutis — tam, mat, reikėjo įlūžti! Ak, Jėzau mieliausias, už ką taip mus nubaudei!

Negalėjau tvertis ant vietos; baisus skausmas plėšė mau krūtine. Lyg įkyrūs varmai⁴⁵, zyzdami apie ausis, vargino mane šita mintis: „Kam aš jį paleidau! Kam paleidau! Dėl ko neprivežiau ligi namų?!“. O nelaiminga motina nepaliaudama raudėjo:

— Ir kad bent jis kada nors būtų padaręs jeibę⁴⁶ kokią, ar širdį būtų uždavęs, nebūtų gal taip gaila... Bet niekadod, niekadod! Kiekvienam geras — kiekvienam padės. Kartais liuoba pamatys mane verkiant, ims rankas bučiuoti ir sako: „Neverk, motinėle, kaip aš išaugsiu, bus tau taip gerai, taip gerai, pamatysi!“. Lyg kas tyčiomis būtų išskyręs patį gerąjį, patį išmintingąjį! Visus vaikus juk myliu, visi taip pat vaikai, tečiaus visus atiduočiau už jį vieną... Kad visi verčiau numirtų, by tik tas mano mažilėlis būtų gyvas! Kas mus dabar bepalinksmis, kas bepaguos!

Verkė dabar patyliais, svyrudama iš lengvo ant kresės.

— Negundyk Dievo, motina — tarė klebonas — Jį, žino, ką darąs. Tavo Antanėliui su tokia jautria širdimi, rasit, ir labai būtų sunku buvę gyventi pasaulyje, rasit, ne sykį širdis jam būtų plyšusi... Ar gali įspėti, koks jo gyvenimas būtų buvęs, ar žinai? Tai ko gi nusimeni? Ar turėsi be galo čion varliauti be jo? Nė juste nepajusi, kaip nueisite pas jį ir vėl būsite kartu...

³⁶kresė — krėslas, kėdė. [przypis edytorski]

³⁷kvatiera — nuomojamas butas ar kambarys. [przypis edytorski]

³⁸mažne — kone, bemaž. [przypis edytorski]

³⁹pavadino — čia: pakvietė. [przypis edytorski]

⁴⁰velėnija — durpynas, pelkė. [przypis edytorski]

⁴¹mietas — kuolas, baslys. [przypis edytorski]

⁴²vėžė — ruožas, kelias. [przypis edytorski]

⁴³liuobėti — būti įpratusiam, gebėti. [przypis edytorski]

⁴⁴velėnpelekė — durpinė pelkė. [przypis edytorski]

⁴⁵varmas — uodas. [przypis edytorski]

⁴⁶jeibė — žala, nuostolis. [przypis edytorski]

Baimė, Netektis

Nelaimė, Netektis,
Skausmas

Skausmas

Motiniškoji meilė,
Netektis, Skausmas

Paguoda

Moteriškė nutilus žiūrėjo į kunigą kaip į saulę. Ašaros teberiedėjo iš palengvo, bet veidas rados lyg ramesnis. Pabaigus klebonui, pabučiavo jam į rankas ir rengėsi eiti namon.

O man atėjo didelis noras pamatyti dar sykį Antanėlį ir gaila man buvo neapsakomai leisti ta nelaimingą moteriškę vieną naktį, vieną su savo skausmu, ir tariau:

— Važiukiva kartu. Aš važiuoju namon, galiu pavėžėti.

Pažvelgė ji į mane atydingai ir sušuko:

— Ak, tai tamsta ponas daktaras! Nepažinau pirma. Tai tamsta paėmei mano Antanėlį pakelėje užvakar!

— Aš.

— Ak Tu Dieve mano, paskutinios tai buvo jo valandėlės šiame pasaulyje!...

Nuvažiavova. Pakelėje vis ji pasakojo apie Antanėlį, tarsi lengviau jai darėsi nuo to.

— Kana kados⁴⁷ — sakė — rodos, pereitą vasarą, pririnko jusiai žemuogių puodelį ir nunešė klebonui. Parbėgo toks linksmas, jog klebonas davęs jam už uogas pusrublį. Džiaugėsi per kelias dienas, manydamasis, ką už tuos pinigus nusipirksiąs. Ir knygą, ir diržiuką, ir kepurę... Tik po keleto dienų ateina Urbonas, aklas toks žmogus, dukterėlės vedžiojamas vaikščioja. Apdriskęs, išalkęs — biedni jie yra labai. Daviau tat aš jam duonos gabalėlį ir išėjo. Vakare sako tėvas: „Rytoj į turgų važiuosiu, na Antaniuk, ką gi, sako, tau pirkti už pusrublį?“. „Aš jau nieko nepirksiu“ — tarė Antanėlis patyiliais. Nustebus pažiūrėjau į jį. Paraudęs — mažilėlis ir galvelę žemyn nuleidęs. „O dėl ko?“ — paklausiau. „Neturiu pinigų, sako, atidaviau šiandien Urbonui...“ Neduok Dieve, visą pusrublį! Abu su tėvu užpuolėva šaukti, kam taip mėčioja pinigus, kaip koks didelis ponas. O jusiai sako: „Motinėle, juk aš ir be knygos, ir be diržo galiu būti, o vargšas Urbonas ir jo Vincikė be duonos numirtų. Juodu sau tuo pusrubliu duonos nusipirks.“

— Kitą sykį vėl apie Šv. Joną, roputės tebebuvo dar mažitėlaitės, einu į daržą, veizdžiu, keli kerai išrauti, išmėčioti. Supratau, kad tat yra vaikų darbas. Taip užpykau. Tariau sau: „Išlupsiu aš jus, dykaduoniai, atimsite!“. Kaukiu juos, atlėkė tuojau Antanėlis. „Kas išrovė roputes, klausiu, sakyk tuojau!“. „Aš“ — sako. „Ak, tu, beproti, ar nematei, kokios roputės, ar nesupranti, kiek eibės⁴⁸ padarei?!“. „Elzytės lėlėms norėjau pietus išvirti“ — sako. „Aš tau parodysiu pietus, sakau, išpersiu tau kailį, tai žinosi kita kartą po roputes ūkininkauti!“

Jam vargšeliui ašaros pasirodė akyse. „Mamaite, sako, ar roputes daugiau myli, ar mane?!”

Prasijuokiau ir turėjau dovanoti.

Kunigiškiai nebuvo toli, greit privažiavova. Širdis pradėjo man plakti gyviau, kad pasilenkęs ėjau per aukštą slenkstį į trobą. Ten, viduryje aslos, stovėjo stalias baltai užklotas, ant stalo gulėjo Antaniukas. Dvi žvakės, degančios prie jo galvelės, nedaug tedavė šviesos ir troboje buvo apytamsu. Atsisėdęs ant suolo žiūrėjau į nabašninkėlį. Nelabai tepersimainė jis nuo užvakar; tik tada raudonas buvo nuo speigo, o dabar baltas, kaip sniegas; tada krutėjo, čiausškėjo be paliovos — dabar gulėjo romus, rimtas, naujuose drabužiuose iš pilko čerkaso⁴⁹, toks didus, ne taip, kaip tada, apdriskęs. Ir akių nebuvo matyti, to didžiausio jo veidelio papuošimo, tų didžiųjų, juodų poeto akių, pro kurias taip aiškiai žiūrėjo jo gryna sielė (dūšėlė); tik ilgos, juodos blakstienos metė tamsius šešėlius ant išbalusio veido. Ir jo širdytė, taip dar maža, o tiek meilės turinti savyje, jo širdelė, kuria tada taip giliai jautė žmonių vargus, dabar nustojo plakus... Žiūrėjau vis — ir niekad nebuvau jautęs aiškiau gyvenimo ironijos, žmogaus gyvenimo menkumo. Štai vaikas sveikas, akylas⁵⁰, guvus lyg kibirkštis, pilnas vilties, tokio įsitikėjimo, tokių nuomonių, darė sumanymus plačius ir taip aukštus... O pusei valandos praėjus — gulėjo jau ant dugno velėnijoje...

Tuo tarpu bobos rinkosi į trobą ir taisėsi giedoti. Kelios, priėjusios prie manęs, ėmė šnekėti:

— Mažilytis! Ir kas galėjo tikėtis, kad taip veikiai atsiguols ant lentos! Toks buvo išmintingas, toks doras! — tarė viena.

Prisiminimai

Netektis, Susimąstymas

Sodžiaus moterys, Kalbos

⁴⁷ *Kana kados* — kažkada. [przypis edytorski]

⁴⁸ *eibė* — žala. [przypis edytorski]

⁴⁹ *čerkasas* — naminis audeklas. [przypis edytorski]

⁵⁰ *akylas* — pastabus, gabus, išmaningas. [przypis edytorski]

— Aš jau seniai sakiau — atsiliepė antra — kad jis nepagyvens ilgai. Kaip tik vaikas per daug gudrus ir doras, tai jau ne pagyvena pasaulyje, ne! Visados sakiau, kad jo akys ne į šį pasaulį žiūrėjo... Tokiomis akimis vaikai neauga.

— Ir kad bent būtų numiręs savo mirtimi ir motinai nebūtų buvę taip gaila. Dabar be žvakės, be švento vandens! Ak, Tu, Dieve, sakau!

— Tai, rodos, tamsta, ponas daktarai, pavėžinai jį iš miestelio? Ir kam tau reikėjo, mizerija, taip skubėti namon! Būtumei sau palaukęs, kol tėvas atvažiuos. Pats prie savo mirties bėgo kuo greičiausiai!

— Eik, eik, mažilėli! Kas žadėta, tas ir bus, nieko nepadalysi!

— Tėvai rūpinosi, ar girdi, mokė kaip galėdami, tiek kašto, ar girdi, padėjo, ir viskas dabar niekam! Verčiau, kad turėtų dabar, ar girdi, tuos pinigus... Į žemę įkasė ir gana!

Po valandėlės grįžau jau namon. Vakaras buvo visiškai toks pat kaip užvakar: dideli, lengvi sniego gabalai krito pamažu ant žemės, lengviausias vėjelis nejudino plikų medžių šakelių, joks balsas netramdė tylos. Argi klebonas ir ta moteriškė turėtų tiesą? Tariau sau. Argi tikrai žemė ne tokioms jautrioms ir mylinčioms sieloms, kaip Antanėlis, ir nėra joms vietos čionai?

Perkūnas, trenkdamas į medžių krūvelę, visados išsiskiria aukščiausiąjį tarp jų. Mirtis, įsisukusi į kokį nors žmonių būrelį, kerta dažniausiai geriausiajį iš jų visų. Dėl ko taip atsitinka su perkūnu — žinau, bet apie mirtį...?

Teatsakai man kas, dėl ko taip vra?!

Rudens diena

Buvo tai tikra rudens diena. Iš pilko, be jokios atmainos dangaus, liejosi lietus, tai smarkus, tai smulkus, lyg kropylos⁵¹ lašai, bet neperstodamas nei ant valandėlės. Šaltas vėjas užė viršūnėse medžių, puolė laukuose, švilpavo patvoriais: žodžiu — buvo tai diena, kada, pagal priežodį, „šuns išvaryti negalima“.

O vienok⁵² Vielutienė ir šiandien išleido savo sūnų į laukus paršo ganyti. Gailu jai buvo labai mažo Jonelio, širdis skaudėjo pamislijus⁵³, kaip jis per visą dieną išbus ten ant tokio lietaus. Bet ką padarysi?! Paršas neėdęs būti negali, pašerti namie — nėra kuo; gerai dar, kad per žiemą šiaip taip prasimaitino.

Bepigu jai dabar, Joneliui jau truputį prakutus! Kol jį išaugino, tai buvo vargas! Kas dieną reikėjo jai eiti į darbą ir visur kartu vilkti vaiką, nes neturėjo prie ko palikti jo troboje. Grėbdama šieną, paguldys, būdavo, jį po kūgiu⁵⁴, rišdama rugius — po gubos⁵⁵, įkiš į burną tušką⁵⁶, ir taip guli sau jis per kiauras dienas. Pradėjus smarkiai verkti, nubėgs, būdavo, pas jį, įpils lašelį pieno į tušką, pataisys vystyklus ir vėl skubiai grįžta prie darbo... Paskui, truputį paaugęs, nebegulėjo, bet sėdėjo ant šieno, bovydamas⁵⁷ akmeniu-kais, grauždamas duonos plutelę, ir retkarčiais pats jau bėgiojo pas motiną pasiveizėti⁵⁸, ką ji dirba...

Bet dabar tie vargai jau pasibaigė... Nebereikia jai dabar vilkti jį visur su savim... Dabar jau Jonelis ir trobą pridaboją, ir gali ją išluoti... Žino jau, kad su matušėle ne visados gali eiti į laukus ar kur kitur, kur išpuola eiti vienai matušei. Žino tai, ir nesiprašo paimti jo kartu; apsiverkia kartais, išleisdamas ją iš namų ant visos dienos, bet skubina nubraukia ašarėles nuo skruostukų, nenorėdamas užrūstinti⁵⁹ savo mieliausios matušėlės. Daug jau dabar padeda jai Jonelis: per visą vasarą štai gano paršą, kurį ji, kruvinai uždirbus, nusipirko. Vargo jį su Joneliu labai, bet ir nuopelną turi už tuos savo vargus: Jonelis toks

Liežuvavimas

Piktumas, Liežuvavimas

Netektis, Skausmas,
Susimąstymas

Ruduo, Vėjas

Vaikas, Darbai

Vaikas, Vaikystė, Sunkumai,
Darbai

Motina, Vaikas,
Prisiminimai, Nuopelnai

⁵¹kropylos — bažn.: šlakstyklės. [przypis edytorski]

⁵²vienok — bet, tačiau, vis dėlto [przypis edytorski]

⁵³pamislijus — pagalvojus. [przypis edytorski]

⁵⁴kūgis — didelė šieno, šiaudų ar kt. kupeta. [przypis edytorski]

⁵⁵guba — sustatytų javų pėdų krūva. [przypis edytorski]

⁵⁶tuška — čiuptukas, žindukas. [przypis edytorski]

⁵⁷bovydamas — žaisdamas. [przypis edytorski]

⁵⁸pasiveizėti — pasižiūrėti. [przypis edytorski]

⁵⁹užrūstinti — supykinti. [przypis edytorski]

geras, toks tykus⁶⁰ ir taip ją myli širdingai... O ji už jo laimę gyvastį⁶¹ savo atiduotų... Brangus jai dėl to, jog tiek kaštavo⁶² ašarų, tiek vargų, tiek skausmų... Ant kitų metų jau jis netik tą vieną Balkį, bet ir svetimas kiaules paganys ir uždirbs jau kelis rublius... Nei pajuste nepajusi, kaip ir motiną pradės maitinti...

Mąstė sau Vielutienė, atmindama praeitas nelaimės, o tuo tarpu sukosi po trobą ir skubinosi greičiau apsivalyti ir eiti žvejoti. Diena šalta, lietus, Venta ištvinusi — vargiai prižvejos ką nors... O gal Dievas ir duos bent kelias žuvelės! Neturi ji nieko išvirti vakarienei, o Jonelis pareis sušalęs, sušlapęs... Kaip jam gerai būtų apsišildyti skania sriuba... Jis taip mėgsta žuvis, kaip džiaugtų jos vaikelis! Gal Dievas ir duos...

Vielutienė apsirioš skepeta, užsidėjo maišuką ant pečių, paėmė kryptį ir išėjo.

Lietus lijo kaip per rėtį⁶³ — smulkiais, tankiais lašeliais. Primirkusi žemė nebeįtraukė daugiau vandens į save, ir visur stovėjo duburkiai⁶⁴. Vielutienė ėjo skubiai, išrinko ji kelią ne stačiai ant Ventos, bet palenkė biškį į šalį, per laukus, norėdama pažiūrėti, ką veikia jos Jonelis: ar nesušalo, ar nesušlapo. O jis iš tolo jau pamatė matušę ir pats atbėgo priešais. Pripuolęs, apkabino jai kojas ir klausė: „Matušėle, ar jau žvejoti eini?“

— Einu, Joneli! Ar ne šalta tau, vaikeli? Ar labai sušlapai?

— Ne labai! Tik prižvejoj žuvelių! Pagrižęs su Balčkiu, privalgysiu sriubelės, tai ir apsišildysiu. Kaip aš džiaugiuos, kad bus tokia skani vakariene!

— Nestovėk ant vietos, bėgiok ir apsišildysi... O veizėk, neįleisk Balčkio į bulbynus⁶⁵! Na, su Dievu tuo tarpu, Joneli, reikia skubėti!

Jonelis pabučiavo ranką matušei ir nubėgo pas savo Balčkį, o ji, užvertus krypti ant pečių, nuėjo toliaus.

Gerai yra ir malonu šiltą vasaros dieną braidyti po vandenį, malonu po sunkios kaitros ateivėsti⁶⁶ šaltoje upelėje. Bet dabar buvo ruduo, diena šalta, vanduo dar šaltesnis... Vienok Vielutienė braidė ir braidė po Ventą, ieškodama žuvų vakarienei. Braidė po karklynus lyg kelių vandenyje, o kartais ir giliau įsmukdama. Žinoma, mūsų Ventoj — tai ne ant vieškelio: eini, eini, vis kieta po kojomis ir negilu ir staigiai pasijunti, jog jau pamatas iš po kojų paspruko, ir murmi⁶⁷, ir smengi⁶⁸, kol ne pasieksi kietesnės žemelės; jau tada nebeišoksi, kol neįgausi po kojomis kietumos... Ot, ir reikia, nenorint, sušlapti lyg juostos, o nesykį ir dar giliau. Sušlapo Vielutienė — nabagė; sušalo, sužudo, o žuvų, kaip nėra, taip nėra... Traukia savo kryptį, baugina žuvis su pagaliu iš po karklynų, o kryptis vis tuščias ir tuščias... „Kad bent porą žuvelių sugauti!“ — mislijo. „Jonelis taip prašė, taip laukia dabar tų žuvų... Jis pertikrintas, jog prižvejos pilna maišą ir nei pamislyt nepamislijo, jog gal palikti be vakarienės... Dieve tu mano! Biednas tas mano vaikelis pareis sušlapęs, sušalęs... ką gi aš jam pavalgyti duosiu?! Kuo jį apšildysiu?!“. Ir neatminė visiškai, jog pati sauso siūlo neturi ant savęs, jog jau tiek laiko šąla ant vėjo ir lietaus... Atmindama tik savo Jonelį, vėl įleidžia kryptį, vėl baugina žuvis, vėl braido po karklynus ir lendrynus, nors rankos taip sustyro nuo šalčio, jog vos tegali išturėti kryptį, lūpos dreba, o visa virpa ir purtinasi, lyg drugio krečiama.

O Jonelis tuo tarpu bėgioja apie savo Balčkį, gindamas jį nuo bulbynų. Labai jau pavargęs, atsisėdo ant ežės⁶⁹ ir laukė, kad kaip nors greičiau ateitų vakaras. Pargiš jis tada Balčkį namon... Matušėlė atneš daug daug žuvų, užkais katiliuką, išvirs sriubos su žuvimis ir abudu skaniai, skaniai pavalgys su šviežia duonele... O valgyti jis jau labai nori; kaip privalgė iš ryto juodos bulbienės, tai dar lyg šiol nieko šilto nevalgė ir tildo savo badą, grauždamas duonos smočiuką⁷⁰, kurį jam matušėlė į kišenę įdėjo. Kaip gerai bus, atsisėdus prieš ugnį apsišildyti ir išdžiovinti įmirkusias⁷¹ kojas ir drabužius!... Nebuvo jam

Šaltis, Nerimas

Lietus, Motina, Rūpestis

Motiniškoji meilė, Rūpestis

Vaikas, Prisiminimai

⁶⁰tykus — ramus, tylus. [przypis edytorski]

⁶¹gyvastis — gyvenimas. [przypis edytorski]

⁶²kaštavo — kainavo. [przypis edytorski]

⁶³rėtis — ant lanko aprauktas tinkliukas miltams, grūdams ir kt. sijoti. [przypis edytorski]

⁶⁴duburkis — šlapia vieta pievoje. [przypis edytorski]

⁶⁵bulbynas — bulvių priaugusi vieta. [przypis edytorski]

⁶⁶ateivėsti — atsivėsinti. [przypis edytorski]

⁶⁷murmėti — neaiškiai kalbėti, bambėti. [przypis edytorski]

⁶⁸smigti — klimpti, grimzti. [przypis edytorski]

⁶⁹ežė — rėžio ar lauko riba. [przypis edytorski]

⁷⁰smočiukas — gabalėlis. [przypis edytorski]

⁷¹įmirkusias — čia: permirkusias. [przypis edytorski]

labai šalta ir lietus ne spieriai⁷² jį permerkė; matušė kaip galėdama apsaugojo savo Jonelį nuo šalčio ir lietaus; uždėjo kailiniukus, o ant viršaus dar apvilko savo miline⁷³ sermėga. Kokia gera ta matušėlė! Neužilgo jau ateis žiema, jau nebreikės ganyti Balčchio... Sėdės sau per visą dieną troboj su matušėle ir klausys jos dainelių ir pasakų. Atminė jis, praėjusią žiemą, matušėlė verpia ar audžia ir pasakoja ilgas, gražias pasakas, arba daineles dainuoja... O jis sėdi prie jos kojų ir klausos, ir vis naujų prašo... Niekur jam taip gerai nėra, kaip su ja... O šįvakar kaip bus gerai, tai dar niekad taip nebuvo! Turbūt, matušėlė atneš lydekų didelių, ilgų, o skanių, ak, kaip skanių!...

Taip jam bemažtant, atėjo ir vakaras. Sušuko, savo Balčchiui: „Brr-užt! brr-užt!” Balčkis pasileido namon bėgti, o Jonelis gynėsi⁷⁴ paskui jo. Klanelis ne klanelis, purvynas ne purvynas — jis tik audė ir audė savo trobelės linkui. Purvai iš po jo basų, mažų kojų skleidėsi į visas šalis; kitsai klano lašas aukščiau jo galvos iššokdavo ir puolė ant veidelio; jo užraitytos kelnelės lyg kelių apsitaškė purvais; antis prasivėrė, prasiskleidė drabužiai ir pasirodė gerklė. Lietus vis pylė ir pylė kaip iš maišo; pylė Joneliui už apikaklės, bėgo sriovėmis per kūną, o jis nieko nematė ir neatbojo⁷⁵... Jam tik rūpėjo kuo greičiausiai parlėkti namon, pamatyti brangią matušėlę, pasišnekėti su ja, paklaudyti jos pasakojimų, kaip kokią lydeką sugavo, o paskui abudum atsisėdus už stalo, užsrėbti skanios sriubos su žuvimis... Nei dvaro ponas neturės šįvakar tokios vakarienės!...

Uždusęs įbėgo jis į trobą ir rado motiną bebruzdant. Puolė stačiai prie jos ir linksmai žiūrėdamas jai į akis, klausė:

— Ar daug prižvejojai, matušėl?

— Se, aš tau atiduosiu! — atsakė motina ir, paėmus nuo suolo maišelį, iškratė Joneliui po kojų vieną mažutėlę žuvikę.

Jonelis atvėrė burną, galvelę žemyn nuleido ir įsmeigė akis į pamestą jam po kojomis žuvį; valandėlę stovėjo taip ant vietos, kasinėdamas savo papurusią galvelę, paskui staiga akys jo prašvito ir atsigręžęs prie motinos, tarė skubiai:

— Na, kad taip mažai, aš prižvejosiu! — pagrobė kepurę ir kryptį ir išspruko pro duris.

Ir vėl bėgo jis, kaip galėdamas, bėgo ant Ventos. Mažoj galvelėj viena tik mislis⁷⁶ tebuvo: „Matušėlė žuvis negavo, neturėsime ko valgyti ant vakarienės, tai reikia man prižvejoti... Matušėlė nežino, kur didžiausios žuvis stovi... Aš mačiau tiek sykių jas beplaukiančias... Ten prie liepto užvis daugiau⁷⁷... Ten bėgsiu, sugausiu daugybę! Tai bus džiaugsmas matušėlei, kaip atnešiu!” Pradėjo temti... Lietus vis lijo ir lijo; dangus iš visų šalių užklotas pilkais debesiais, rūsčiai išrodė; karkliniuose vėjas šnabždėjo, o lietaus lašai taškėjo ir taškėjo į Ventos vagą, palikdami ant paviršiaus burbulus...

Jonelis atsidūrė prie liepto; palipo ant jo, atsiklaupė, pasilenkė ir įsmeigė akis į gelmę upės.

— Veizėsiu dabar, ar neateis kokia žuvis — mislijo sau — tuojaus su kryčiu capt! Ir sugausiu! — Ir dar žemiau lenkėsi, ir dar atidžiau žiūrėjo į gelmę... Bet tamsiose bangose nieko nebuvo matyti.

Ant galo⁷⁸ pasirodė jam, jog nuo karklynų plaukia didi, didi lydeka... Eina stačiai ant jo.

— O, o! Žuvelė! — sušuko ir norėjo įkišti kryptį, bet koja paslydo ant šlapio liepto, ir Jonelis įkrito į vandenį... Supliaušėjo vanduo... Silpnas šauksmas — ir vėl viskas nutilo... Lietaus lašai taip pat taškėjo ir kėlė burbulus; vėjas šnabždėjo lendrynuose; tamsios vilnys bangavo — viskas buvo kaip pirma... Tik kryptis pamestas ant vandens atsimušdavo nuo liepto, ir ant bangų, liūliavo maža, sudriskusi kepurėlė.

Vaikas, Ilgesys, Skubėjimas
namo

Vaikas, Rūpestis, Meilė

Vaikas, Rūpestis, Nelaimė,
Netektis

⁷²spieriai — smarkiai. [przypis edytorski]

⁷³milinė — pasiūta iš milo. [przypis edytorski]

⁷⁴gynėsi — vijosi. [przypis edytorski]

⁷⁵neatbojo — nekreipė dėmesio. [przypis edytorski]

⁷⁶mislis — mintis. [przypis edytorski]

⁷⁷užvis daugiau — daugiausia. [przypis edytorski]

⁷⁸ant galo — pagaliau, galų gale. [przypis edytorski]

Sulaukė

Urboniene ėjo į dvarą. Ponaitė davė jai žinią, kad nuo sūnaus atėjo laiškas, skubinosi dabar jį perskaityti, pasislėpė už pilkų, tuščių lankų. Tamsybė pergalėjęs šviesą skleidė vis plačiau plačiau savo juodus sparnus, leidė juos vis žemiau ant drėgnos žemės. Nuo pievų kilo rūkai, lyg baltos baidyklės, kurios lyg šiol sėdėjo pasislėpusios, nedrįsdamos išlįsti iš savo urvų saulės akivaizdoje; bet dabar, saulei žemę apleidus, kėlė savo baisias galvas, augo, plėtojosi džiaugdamos, jog štai prasidėjo jau jų viešpatavimas. Ant medžių tik kur ne kur tebekybojo tvirtesnis lapelis, kiti visi gulėjo ant žemės numirę, pageltonavę, pajuodavę, liūdni ir be žado, kaip nabašninkai. Ėjo nuo jų kvapas, tas ypatingas rudens kvapas, melankoliškas ir liūdnas — kaip tie nukritę lapai.

Su ta rudens varsa pilnai sutiko Urbonienė. Jos veidas senas ir raukšlėtas buvo panašus į tuos suvytusius lapus; akys, kitąsyk⁷⁹ gal mėlynos lyg rugiagėlės, buvo dabar išblyškusios kaip rudens dangus; trumpi kailinukai nesiskyrė savo varsa⁸⁰ nuo tuščių, pageltonavusių lankų.

Eina ji, eina per mišką, lapai šnabžda jai po kojomis, apautomis rudoms naginėms⁸¹. Jos širdis plaka stipriau, taip norėtų kuo greičiausia išgirsti žinelę nuo Domuko. Bet negali jokiū būdu paeiti greit, kaip kitados kad vaikščiodavo: užpernai, mėčiojant⁸² šiaudus dvare iš po lokomobilio⁸³, įpuolė jai kažikoks skausmas į kojas ir nuo to laiko nebetarnauja jos taip, kaip lygšiol. Dabar einant skausmas perduria nuolat tai vieną koją, tai antrą, tada, sumažindama žingsnius, taria ji sau:

— A bjaurybė romatikas! Jau rytoj bus lietaus tikriausiai! Vakar taip negėlė pašėlusiai!

Bet? Visus skausmus, visas mintis valdė viena mintis — apie Domuką. Kiekvieną sykį laiškui atėjus, drebedama iš baimės ėjo į dvarą: „Dievas žin, kas tenai tame laiške gal stovėti...“ Gal sužeistas, gal miršta ir paskutinį atsisveikinimą savo matušei atsiuntė... Ir dabar išėjęs visų pirma persižėgnojus sukalbėjo poterius, kad tame laiške jokių blogų naujienų nebūtų.

Ir kaip gi? Juk tai buvo jos Domelis, jos mylimiausias, geriausias sūnus. Turi ji ir antrą dar, vyresnįjį, su kuriuo dabar kartu gyvena. Tas sūnus, kaip sūnus: geras, negalima sakyti, gerbia motiną, bet tai ne tas, tai ne Domelis! Domeliui motina — visa pasaulio laimė; jis pats nevalgys, kad tik matušė būtų soti; jam niekur nėra taip gerai, kaip kad prie matušės; jis jai viską padės, viską padirbs, jis jai rankas nubučiuos... Kitoniškas⁸⁴, visai kitoniškas, kaip kiti vaikai. Kiti vaikinai ar daug rašo tėvams i kariūmenę išėję! O jisai mažne... kas savaitę. Garbė Dievui, dabar markių nebreikia lipdyti, gali rašyti, kiek tik nori, tasai mano nabagėlis!

Jos akys sudrėko. skubiai nušluostė jas priejuosčio galu. Lapai šnabždėjo po kojomis, minkšta buvo eiti per tą geltonmargę paklodę. Urbonienė žiūrėdama į ją, atsiminė staiga seniai praeitus laikus, kada Domelis tebebuvo mažitėlaitis. Mėgo jis labai pinti vainikus iš tokių pageltonavusių, nukritusių lapų. Supins, būdavo, daug, daug, ir taip vis gražiai priskirs lapus: raudonas, paskui žalias, paskui geltonas, paskui su juodais taškais... Suneš paskui į trobą ir rėdys motinos lovą, sieną prie lovos prikabins pilną... „Kad matušei būtų gražu gulėti“, sako. Ak tu Ponedie, sakau, nuo pat mažens buvo tokios minkštos širdelės!

Miškas pasibaigė; ant kalno juodavo dvaro namai. Varnų būrys, krankdamas nulėkė iš miško dvaro link. Urbonienei tarsi kas peilį įkišo į širdį.

— Tą ir krankia, bjaurybės! — tarė sau — sako, kare labai daug jų esą. Lakstą paskui „vaisko“, laukdami maisto... A mielaširdingasis Jėzau! O jei mano Domelis gulės užmuštas lauke ir jie užpuls jį, išles akėles... O, Jėzau!

Drebančia ranka dėjo kryžiaus ženklą ant krūtinės, o išbalusios lūpos šnibždėjo maldas.

Ruduo, Melancholija

Patirtis, Nelaimingas atsitikimas

Motina, Rūpestis, Nerimas

Motiniškoji meilė,
Prisiminimai, Jausmai,
Ilgės

Varnos, Nerimas, Malda

⁷⁹kitąsyk — kadaise. [przypis edytorski]

⁸⁰varsa — vilnų ar vilnonio audeklo pūkas. [przypis edytorski]

⁸¹naginė — iš vieno minkštesnės odos gabalo suraukta avalynė su apivara. [przypis edytorski]

⁸²mėčiojoti — mėtyti, svaityti. [przypis edytorski]

⁸³lokomobilis — kilnojamas ar stacionarinis agregatas energijai gauti. [przypis edytorski]

⁸⁴kitoniškas — kitoks. [przypis edytorski]

Valandėlę paskiau Urbonienė sėdėjo kresėje⁸⁵ ponaitės kambaryje, rankas, nosinį laikančias, ant kelių sudėjus, ir klausė, ką rašo jos Domukas. Ponaitė, sėdėdama prie stalo, skaitė. O nebuvo tai darbas labai lengvas: laiškas buvo ilgas, didelis popieriaus lakštas, visas prirašytas kreivai, neaiškiai rusiškais raidėmis. Ne kiekvienas žmogus galėtų suprasti tuos kreivus ženklus ir atrasti juose raides, o dar sunkiau būtų jai iš tų raidžių žodžius sudėti. Viena ponaitė tegalėjo perskaityti Dominyko laiškus: skaitydama taip tankiai ir vis tokius ilgus — priprato prie jų, ir ko negalėjo išskaityti, tą mokėjo visados teisingai atspėti. Bet iš pradžių buvo ir jai didelis vargas. Prie to reikia dar pridėti, jog pradėdavo jis savo laiškus ne taip, kaip visi žmonės, ant pirmo puslapio, bet kas žin, dėl kokios priežasties, visados ant paskutiniojo, arba lapo viduryje.

„Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! Aš, Dominykas Urbonas, rašau grometą⁸⁶ savo mieliausiai matušėlei, bučiuodamas baltas rankes per šią margą grometėlę” — skaitė ponaitė.

„Tebesu gyvas iš Dievo valios; viena kulka buvo man truputį žandą pamušusi, bet pagulėjęs kelias dienas špitolyje⁸⁷ išgyjau. Pas mus baisūs daiktai dedasi ant vainos⁸⁸, jus nežinot ten nieko. Gazietose⁸⁹ rašo apie karą, bet vis meluoja, neparašo nė iš tolo visos tiesos, netikėkit, ką rašo gazietos, jei norite žinoti, skaitykit mano grometą, žinosit visą tiesą. Nė apsaityti negal, kaip brangu viskas, cukraus svarui rublis, duonos — 30 kap.

Nėra niekadros atilsio⁹⁰, kad ne japuncikai⁹¹ puola, tai „funfūzai”. Dabar arklys — mano brolis, šalta žemė — mano matušė, o kietas akmuo — mano patalas...”

Valandėlėmis ponaitė apsisistodavo, spėdama žodį; tada Urbonienė šluostė ašaras, riedančias iš akių per jos pageltonavusį veidą, ir balsiai šnypstė nosį.

— „Lietus lyja tankiai, — tęsė ponaitė skaitymą, — visur šlapia, purvynai... Reik po purvynus volioti savo griešną⁹² kūną. Dievas žino, ar aš besugrįšiu. Gal „funfūzai” padarys kada nors galą, gal jau paskutinį kartelį rašau tamstai, miela mano matušėle, taip pasiilgau tamstos, kad nė apsaityti negaliu. Dieną naktį stovi man akyse. Rūpinuos vis, ar sveika esi. Ar kojos geresnės? Dabar rudeniui užėjus vėl gal skauda dideliai”.⁹³

Čia Urbonienei ašaros upėmis pradėjo tekėti, o ponaitė tarė:

— Gerą turi sūnų, Urboniene, sunku rasti geresnį.

— Nėra geresnio, ponaitėle, nėra! Kur veizdžiu, vis ne tokie, kaip mano Domukas.

Nors jau pilnas vyras, o vis lyg mažas vaikas: rankas nubčiuuos, pasikalbės meiliai... O jo širdies gerumas!...

— „Labai pradžiugau, gavęs nuo ponaitės grometą — vėl skaitė ponaitė — taip gražiai buvo ten prirašyta, kad net apsiverčiau graudžiomis ašaromis. Turėkit sau galvoj, kad tokia asaba⁹⁴ parašė man grometą, menkam žalnieriui⁹⁵”. „Nesirūpink, Domuček, — sako — tavo motina apveidžėta, vos tik mane sutiks, tuojau klausia, ar nėra grometos nuo mano sūnelio”. Taip vis parašė ponaitė ir atsiuntė Pono Jėzaus širdies abrozdelį⁹⁶ su palaiminimu ant vainos. Padėkavok ponaitėi, matušėlė, kad neužmiršo manęs biedno, išvaryto i pasaulio galą pas „funfūzų”...

Pertraukus skaitymą, ponaitė tarė:

— Nesakiau rodos, kad parašiau ir aš nuo savęs laišką Domukui. Mintiju⁹⁷ sau, svetur esant malonu gauti kuo daugiausiai žinių iš tėvynės.

Urbonienė, apsiverkusi, lenkėsi bučiuoti ponaitėi rankų.

Motina, Sūnus, Laiškas

Laiškas, Karas

Ilgesys, Motinos palaiminimas

⁸⁵ *kresė* — krėslas, kėdė. [przypis edytorski]

⁸⁶ *grometa* — gromata, laiškas. [przypis edytorski]

⁸⁷ *špitolis* — ligoninė. [przypis edytorski]

⁸⁸ *vaina* — svet.: karas. [przypis edytorski]

⁸⁹ *gazieta* — svet.: laikraštis. [przypis edytorski]

⁹⁰ *atilsis* — poilsis. [przypis edytorski]

⁹¹ *japončikai* — japonai. [przypis edytorski]

⁹² *griešnas* — nuodėmingas. [przypis edytorski]

⁹³ *dideliai* — labai. [przypis edytorski]

⁹⁴ *asaba* — svet.: asmuo. [przypis edytorski]

⁹⁵ *žalnierius* — kareivis, kareivėlis. [przypis edytorski]

⁹⁶ *abrozdelis* — paveikslėlis. [przypis edytorski]

⁹⁷ *mintyti* — galvoti. [przypis edytorski]

— Ak Tu Dieve! Ir nesigailėjai, mat, ponaityte, nė laiko, nė nieko! Gyva į dangų, turbūt, nori įeiti!

Ponaitė gynėsi nuo rankų bučiavimų ir nuo tokių pagyrimų, kaip įmanydama.

— Bet Domukas man atrašė! Šiandien ir aš gavau nuo jo laišką, atskirai. Perskaitysiu tuojau, pamatysi, kiek prirašė.

Iš tikro, daug ir ponaitėi buvo prirašęs: dėkavojo už V. Jėzaus širdies abrozdelį ir „pailiminimą“, pasakojo apie „funfūzus“ ir narsius „japončikus“. Bet visą laišką galą prirašė apie medžioklę. Reikia žinoti, jog prieš išeisiant į kariūmenę Domukas tarnavo dvare per šiaulį. Ponas buvo didelis medžiotojas, laikė šunų būrį, taigi Domukas turėjo juos prižiūrėti ir važinėti kartu su ponu į medžioklę. Ponaitė taipogi neapsakomai mėgo medžioti ir visados drauge su tėvu važiuodavo į miškus. Dėl to tai dabar tiek Domukas rašė apie tą ponaitėi ir jam maloniausį užsiėmimą.

„Ar daug ponaitė lapių nušovei? Zuikių ar daug yra šį rudenį? Tur būti kaip visados daugiausiai jie sėdi Ilgapiauinėje? Ponaitė rašai, kad Antanikė dabar paliko⁹⁸ kukarka⁹⁹. Tai blogai: amžina tinginė buvo visados, šunų nešeria tur būti gerai, suliesės su visu visi mano šuneliai, nepavarys nė zuikio. Nebent ponaitė pati prižiūri. Jei Dievas duos sugrįšti, kad medžiosime, tai medžiosime! Pareisiu vėl pas poną už strielčių, jei tik mane tamstos atgal priimsite.“

Prisiminimai

*

Ant rytojaus nusprendė Urbonienė eiti į bažnyčią, nunešti mišioms Domuko intencijai ir pasimelsti, kad Dievas gelbėtų jį nuo „funfūzų“ ir „japončikų“. Anksti ryte atsikėlus ir apsidirbus namie, atidarė ji savo skrynią... Skrynia buvo aukšta, žalia, ant viršaus ir iš priešakio papuošta raudonmargiais žiedais, jau gerokai išblukusiais.

Atidarius ją šryt Urbonienei staiga atėjo į atmintį¹⁰⁰ visos jaunybės valandėlės, surištos su ta skrynia. Štai ji jauna mergaitė, pirmą sykį nuo tėvų į tarnybą išėjusi. Tėvai buvo neturtingi, negalėjo jai duoti gražios skrynios; menkus savo daiktus turėjo ji sudėjusi mažoje senoje skrynelėje, kuri nė varsota niekad nebuvo... Tos svajonė buvo turėti skrynią didelę, gražią, žalia, kaip kad matė pas kitas turtingesniąsias mergaites.

Patarnavus pusmetį ir gavus keletą rublių algos, nuėjo šv. Petre į Varnius ir nusipirko štai tą skrynią „kraičiui krauti“. Puošė ją ir dabojo¹⁰¹, kaip įmanydama.

Dvare tarnaudama, kiekvieną margą popiergalį, kiekvieną paveikslą, išplėštą iš laikraščių, kuriuos gaudavo nuo ponaičių, ar rasdavo kur nors — viską lipdydavo prie skrynios antvožo¹⁰² iš vidaus. Liūdnei šypsodamosi žiūri ji dabar į tą išlipdytą antvožą ir kiekvienas popierėlis suteikia jai tiek atminimų.

Ir staiga vėl akyse pasirodė seniai užmirštas paveikslas!: žiema šalta, jos žalia skrynią deda vaikinai į roges... O čia jų troboje žmonių pilna... Tėtušis nuliūdęs, matušė verkia... O pamergės dainuoja liūdnei-liūdnei!

Motina, Malda, Skrynia

Prisiminimai

Skrynia, Prisiminimai

Vež kraitelį per laukelį,
Tave jauną į vargelį!
Verksi, Mortele,
Verks tavo širdelė!

Liūdna jai, ašaros rieda per skruostus... O prie šalies jai stovi jos „jaunasis“, paraudonavęs nuo alaus ir degtinės, įkaitęs nuo šokių, ir apkabinęs ją viena ranka, traukia šokti... Vestuvės — ne laidotuvės — reikia šokti, ne verkti!...

Urbonienės skrynia toli nepilna: ką pridės į ją vargdienė-įnamė? Guli keletas skepetėlių, du — tris priejuosčiai... O ant pat dugno, puikiai sudėtas, jos brangiausias daiktas — juodo kamlioto¹⁰³ rūbas. Tai jos vyro dovana. Atminė ji, gerai pasisėkė jiems su karve

⁹⁸paliko — čia: tapo. [przypis edytorski]

⁹⁹kukarka — virėja. [przypis edytorski]

¹⁰⁰atėjo į atmintį — prisiminė. [przypis edytorski]

¹⁰¹daboti — saugoti. [przypis edytorski]

¹⁰²antvožas — viršus, dangtis. [przypis edytorski]

¹⁰³kamliotas — kamlotas, tankus vilnonis audeklas. [przypis edytorski]

anuose metuose: nupirko pavasarį pigiai, pervėrė visa vasarą, karvė pasitaisė, ir rudenį gavo gerus pinigus pardavę. Iš to džiaugsmo vyras nupirko jai kamlioto rūbus. Pasisiūdino ji gražiai, palaidinę su kvalbonėliais smulkiai smulkiai raukšliotais. Nedaug kartų turėjo jį apsisvilkus. Dabar jau nė per atlaidus nesivelka, gaila sudėvėti; sudėjo į skryniją, tepasilieka įkapėms¹⁰⁴. Su džiaugsmu ji žiūri visados į kamliotinį rūbą ir malonu jai žinoti, kad tokias gražias įkapes turės.

— Juodas rūbas, balta muslioninė kepuraitė; kaip kokia ponja gulėsiu! — manydavo kartais didžiuodamasi.

Bet šįryt pažvelgus į įkapes suspaudė jai širdį.

— Tu mano Dievuliau! — tarė sau. Tariausi. Domelis parėdys¹⁰⁵ mane... Jam naba-gėliui bus malonu, kad matušė taip poniškai aprėdyta. O dabar... Ar aš jį sulauksiu, ar jis uždengs man akis, tas mano balandėlis!

Nebuvo laiko ilgai liūdėti, Urbonienė bijojo, pasivėluoti ant mišių. Todėl skubiai ištraukė iš skrynios rublį, įrišo jį i nosinės palą¹⁰⁶, pasiėmė knygas ir rožančių ir išėjo.

Buvo apsiverkęs pasaulis tą rytą. Pageltonavusi žolė buvo šlapitelaitė; ant kiekvienos medžių šakelės kybojo ašara. Vėjeliui papūtus ir lengvai sulingavus medžius, ašaros tos ėmė kristi ant žemės. O apsiverkę medžiai tyliai siaudė Urbonienei:

— Ak, gaila mums mūsų bernelių — dobilėlių! Ak, gaila mums mūsų vyrų — ažuolų!

Čiužindama ant šlapio kelio naginėms apautomis kojomis, Urbonienė vėl paskendo atminimuose. Jos gyvenimo atsitikimai vieną sykį išsinėrę iš atminties bangų, plaukė ir plaukė vis arčiau, vienas paskui kitą. Vėl ausyse skambėjo pažįstama dainelė:

Verksi, Mortele,
Verks taVo širdelė!

Oi, gerai sako daina! Teisingai lydėjo pamergės kraitį! Ne tai, kad jos vyras būtų buvęs labai blogas... Buvo geras žmogus, tik labai greito būdo: kad supyks, tai jau sergėkis, drožia su kumščiu, su pagaliu, nežiūrėdamas su kuo, nė į ką. Ne tai, kad būtų buvęs girtuoklis, tik kartais šventadieniais mėgdavo aplankyti girtuvę ir visados pareidavo svyrudamas. Ak, sunkios tai buvo valandos! Nebuvo tada piktas, priešingai tylus, ramus, tarsi susigėdinęs, tarsi jausdamas kaltas esąs prieš ją. Bet ji jau bevelijo¹⁰⁷, kad muštų, taip jai buvo bjauru, taip neapsakomai koktu¹⁰⁸, matant jį, lyg būtų ne žmogus, bet koksai gyvulys. Būdavo, negalėdama tvirti, tars jam įėjus:

— Bijok Pono Dievo, Adomai! Jau vėl vos paeini!

— Cit! Mortele, eit! — sako jisai. — Aš tik truputį, gerklę praplauti! Negersiu daugiau, kaip mane gyvą matai! Negersiu! Užmušk mane, nukirsk galvą, jei pasigersiu! Paskutini kartą, sakau!

Žinojo koksai tas paskutinis kartas... O paskui vėl ašaros, kiek ašarų! Trejetą vaikučių palaidojo; dvejetas buvo jau gerai prakutęs. Taip, rodos, kažikas rauna po širdies gabalą ir įdeda su vaikučiu į karstą, su kiekvienu po širdies gabalą. Visų laimingiausi laikai, kol buvo pas tėvų, kol neištekėjus. Atmintis su tokiu džiaugsmu apsistoja ant jų. Tada mažai tebuvo ašarų; tik rūpinais, kur čia kada galima bus suktinį pašokti, į kokius atlaidus nueiti su mergaičių būreliu, kaip balčiausiai išsiskalbti priejuostį šienapjūtei atėjus...

Jaunybė — paikybė¹⁰⁹, kas jai rūpi daugiau! Laimingi laikai! Nora ir duona juoda tėra, nors ir sunkus darbas dirbti — vis niekas!

Ak, tas darbas! Kai tik ji atmena, nuo pat mažens, vis tik reikėjo darbuotis ir darbuotis. Jos tėvai kumečiai¹¹⁰, neturėjo savo žemės. Vos paaugus, turėjo ji ganyti žąsis, paskui kiaules, paskui ėjo dienas į dvarą, o paskui išėjo tarnauti. Ištekėjus, ėjo su vyru „ordinarčikais“¹¹¹ per dvarus: čia vaikai, čia savo nors menkas ūkis, čia dienos i dvarą... Tankiai atėdavo jai noras, kad taip ją kas nors vienai savaitei ponja padarytu, kad leistų

¹⁰⁴įkapės — drabužiai, kuriais taiso numirėlių. [przypis edytorski]

¹⁰⁵parėdyti — aprenkti, papuošti. [przypis edytorski]

¹⁰⁶pala — medžiagos gabalas. [przypis edytorski]

¹⁰⁷bevelyti — norėti. [przypis edytorski]

¹⁰⁸koktu — šlykštu. [przypis edytorski]

¹⁰⁹jaunybė — paikybė — jaunystė-kvailystė. [przypis edytorski]

¹¹⁰kumetis — dvarininko samdomas valstietis. [przypis edytorski]

¹¹¹ordinarčikas — ordinarininkas, kas gauna kumečio atlyginimą, ordinariją. [przypis edytorski]

Malda, Prisiminimai

Šeimyninis gyvenimas

Jaunystė

Prisiminimai, Pamąstymai

nieto, nieko nedirbti. Gulėtų ji ilgai, ilgai, išsimiegotų lyg soties, atsilsėtų, pasėdėtų, pasivaikščiotų be to skubėjimo, be to darbo, užgulusio ant sprando.

Taip perbėgant mintimi savo gyvenimą, rodėsi jai, jog tas gyvenimas — tai ilgas kelias, visas dyglių priaugas. Nėra dailios vietelės, kur tik padėsi kojas, visur duria, visur duria. Bet pamąščius valandėlę, tarė sau:

— Tai kas iš to! Juk ir pasakyta yra, kad žemė ašarų pakalnė. Kad čia būtų labai gera, prisireikus ir mirti, gaila būtų palikti visą laimę. Ir kad čia būtų laimė, tai kam tas dangus būtų! Vargsti čia žmogus, bet žinai, kad ne amžinai, kad viskas pasibaigs; ar šiaip, ar taip — vis tiek ateis galas ir nepajusi kaip ir kada. Gink Dieve, kad aš raudočiau! Daug darbo visados, už tai garbė Dievui, kad galėjau ir tebegaliu dirbti, o kad negalėčiau, kaip tiek kitų žmonių, sergančių, luošų! Vaikai numirė, bet juk ir paliko dar, o kitiems visi išmirė... Kitų vyrai ar šventadieniai tepasigeria, ar taip retkarčiais tesudrožia pačioms, kaip manasis! Neraudoti, bet dėkavoti reikia Dievui už tiek malonių!... Staigu nuo miškų, iš tolo, suskambėjo šturmos (trūbos) balsas. Urbonienei labai susopėjo širdis.

— Ak Dievuliau: mano Domelis liūbi¹¹² medžioti su ponu tuose miškuose! O dabar jis pate nabagas, kaip zuikelis, užpuolamas tų prakeiktų „funfūzų“ ir „japončikų“!

Jai rodėsi, jog tai Mandžiūrija — tai baisi, tamsi giria, jog „funfūzai“ ir „japončikai“ baisūs tu girių žvėrys. Visi jie ieško, gaudo jos Domuką, o tas klaidžioja po girią be pagalbos, be kelio.

— Ir kam tie karai, kam žmonės plaunasi vienas kitą? — klausė ji savęs. — Ar negalėtų gyventi ramiai, kaip Dievas kad prisakė. Dabar tiek žmonių turi žūti, tiek ašarų tekėti!

Jos krūtinėje kėlėsi neapsakoma tų baisių spėkų¹¹³ neapykanta, kurios išrovė jai mylimą sūnų ir veda į mirtį. Ir nieko nepadarysi, nieko nepagalbėsi, ir turi kentėti ir tylėti... Kaip tik veršį kokį kad žydai veža pjauti...

Varniai jau pasirodė kaip ant delno. Baltavo iš tolo mūrinė bažnyčia; senas, pajuodavęs bokštas medinės riogsojo tarp nuplikusių medžių. Urbonienė nuėjo į medinę. Pirmą dėlto, kad tai buvo jos parapijos bažnyčia, o antra — kad jos akyse buvo ji daug gražesnė už mūrinę. Mūrinė balta visa, vienoda, o čia po langais išvarsoti puikūs kryžiai, plaukiantieji tarp debesų; didžiojo altoriaus pryšakis taipogi labai pagražintas: ant kalno stovi kryžius, aplink jo visokių žiedų krūva, tarp jų paslėpta širdis ir meška, o toliaus balandžiai, o toliaus erškėčių vainikas. O vėl paties altoriaus gražumas! Pilnas pristatytas raudonų, ir žalių puokščių, padarytų mandriai¹¹⁴ iš popierių, įstatytų į blizgančius puodelius; žvakės aprištos margais kaspinais ir papuoštos žiedais, ant paveiklo baltos niusioninčios uždangos... Nežinai, žmogus, nė į ką visų pirma žiūrėti, taip visur gražu. Atsiklaupus kerteleje, Urbonienė paskendo maldose. Jos lūpos judėjo greit, rankos pamažu suko rožančių, o akys žiūrėjo į Sopulingosios Motinos paveikslą. Išėjo vienos mišios, išėjo antros, o ji vis tebesimeldė; vis prašė Viešpaties gelbėti Domuką ir sugrąžinti jį gyvą ir sveiką. Įvairios mintys klaidžiojo jai po galvą, ištariant maldų žodžius. Žiūrint i Sv. Panelę turinčią savo numirusį sūnų ant kelių, nusiminimas apimdavo ją, širdis drebėjo pamintijus¹¹⁵:

— Kaip aš galiu viltis, kad manęs išklausytų Viešpats Dievas! Savo Motinos nepasigailėjo, kur gi manęs, menkos moteriškės, nuodėmingos, pasigailės! Ar aš verta, kad manęs išklausytų! Sv. Panelė kentėjo, visi šventieji kentėjo — ko gi aš benoriu nekentėti!

Ir pasilenkus prie pat žemės, mušėsi į krūtinę iš visų spėkų, atmindama savo nuodėmes ir meldama Dievo mielaširdybės¹¹⁶.

Tai vėl atmindavo Viešpaties begalinį gerumą ir vilties kibirkštėlė užsidegdavo jos sopulingoje¹¹⁷ širdyje.

— Ponas Dievas mielaširdingas — šnibždėjo — susimylės¹¹⁸ ant manęs, susimylės ant mano Domelio!

Pamąstymai, Padėka,
Malonė

Bažnyčia, Malda

Malda

¹¹²liūbėti — liuobėti, mėgti, gebėti. [przypis edytorski]

¹¹³spėka — jėga. [przypis edytorski]

¹¹⁴mandriai — puošniai, prabangiai. [przypis edytorski]

¹¹⁵pamintijus — pagalvojus. [przypis edytorski]

¹¹⁶mielaširdybė — gailėstingumas. [przypis edytorski]

¹¹⁷sopuling — čia: kenčianti. [przypis edytorski]

¹¹⁸susimylėti — pasigailėti. [przypis edytorski]

Prisimeldus, pasidarė jai daug lengviau širdyje. Buvo jai taip, kaip vaikui, kurs išpa-
sakėjo tėvui visus savo prašymus. Gal tėvas juos išpildys, gal ne — bet vaikas žino, jog
padarys taip kaip reikia, nes tėvas juk geriau žino, kas vaikui naudinga.

*

Praėjo ruduo su savo purvynais, miglomis ir lietumis — balta deimantais žibanti
žiema, išplėtė savo viešpatavimą ant žemės. Ta žiema buvo sunkiausia Urbonienės gyve-
nime. Laiškas atsiųstas kartu su laišku pas ponaitę, buvo paskutinis jos džiaugsmas. Nuo
to laiko Domukas visiškai nutilo. Negavus nuo jo žinios vieną savaitę, Urbonienė dar ne-
labai tesirūpino; antrą savaitę pradėjo nerimastauti ir kasdien bėgioti i dvarą klausdama,
ar nėra laiško. Bet ponaitė visados liūdnei atsakydavo: „Nėra nieko“!

Vargšė moteriškė vis ilgiau klūpodavo rytą vakarą savo kamarėlėje, kalbėdama rožančių
už savo Domuką; kelias pėtnyčias¹¹⁹ buvo nuėjus į bažnyčią, nepaisydama kojų sopėjimo:
viską pavedė Dievui beprašydama Jo malonės ir susimylėjimo.

Niekas negelbėjo; laiško nebuvo ir nebuvo.

Tada pasiliovė ji klausinėjus ponaitės ir nė laukte nebelaukė. Galutinai ėmė tikėti,
jog Domukas nebegyvas. Vakare atsiklaupus jau nebeprašė Dievo, kaip visados, kad sūnus
sveikas sugrižtų, tik prašnibždėjo drebančiomis lūpomis „amžiną atilsį“ už jo vėlę. Ir tu-
ojau pat, tarsi persigandus pati tų baisių žodžių, puolė kniūpsčia ant žemės. Ašaros ne-
tekėjo iš jos akių, tiek jų išliejo paskutiniame laike, jog, matyt „pritrūko galiausiai“; tik
juto, kad krūtinę kažikas taip spaudžia, taip spaudžia, kaip geležinėmis rankomis.

Tai jau ir nėra mano Domelio! Tai jau ir nėra! Šnibždėjo be paliovos. Kaip jaunas
ąžuolėlis pakirstas, kaip tik jaunas ąžuolėlis! Toks tvirtas, sveikas. Paėmė, išvežė iš tėviškės,
išvarė į pasaulio galą ir nustūmė i mirtį... O, Jėzau! Juk jis dar mažne vaikas, juk dar nieko
nebuvo gyvenęs ant žemės... Juk man buvo jisai už viską brangiausias! Kas davė žmonėms
valią taip valdyti kito žmogaus gyvybę?!

Ar tas karas taps laimėtas, ar kas džiaugsis — vis tiek, ji neteko to, kurį užvis¹²⁰
mylėjo. Domelis nebeatgys... Pražuvo jisai, nabagėlis. Ir kam? Už ką? Dėl ko?

Nemokėdama visiškai galvoti apie tokius dalykus, negalėdama išrišti¹²¹ tų klausimų,
ji betgi jautė didelę, neapsakomai, neatlyginamai didelę skriaudą, jai padarytą.

Per visą dieną nė ant valandėlės negalėjo ji atkreipti minčių nuo sūnaus. Dirbo savo
darbus, bruzdėjo po trobą, ėjo dienas į dvarą, bet viską davė be nuovokos, kaip mašina.
Rankos dirbo, bet mintis buvo toli nuo to darbo; jos lėkė vis ir lėkė tenai, į tolimą Man-
džiūrįją, į tą baisy kraštą, prarijusi jos Domuką. Rodos, neskaudėtų taip širdis, kad jisai
būtų numiręs čia tarp savųjų, kad ji būtų jį numarinus, akeles jam užspaudus, aprėdžius,
paskutinį kartelį pabučiavus... Kad būtų palaidojus ji pašvestoje žemelėj, šalip tėvo, kad
galėtų jo kapą žaliomis rūtelėmis apsodinti... Ir pamintijus, jog jos nabagėlis gal visai
neužkastas guli kur nors lauke, jog varnai gal kapoja jam akis — vietos sau rasti negalėjo
iš skausmo.

Taip kentėdama dieną, ir naktimis nevisados terasdavo atilsį. Tankiai atbusdavo sta-
iga: rodėsi jai, jog girdėjo Domuko balsą, šaukianti ją. Atsisėsdavo lovoje, žegnojosi ir
šnibždėjo poterius. Truputį išsigandus mintijo, ar Domukas buvo išpažinties priėjęs prieš
mirdamas. Žinojo, jog yra kare kunigų, gal ir buvo neseniai.

— Dieve, Dieve, dovanok jam griekus¹²²! — šnibždėjo. Toks jaunas, kaip tik pakirstas
ąžuolėlis!...

Ir tvirtai apsižadėdavo užpirkti mišias už jo vėlę.

Bet širdies gilumoje, toli, ant pat dugno, rusėjo maža vilties kibirkštėlė, jog Domukas
gal dar ir gyvas. Visgi dar neturėjo pilnos žinios jo mirties. Ponaitė skaitė laikraščius vis
ieškodama jo pavardės ar tarp užmuštųjų, ar tarp sužeistųjų. Bet niekur nerasdavo. Ir
kiekvieną sykį Urbonienei atėjus ir užklausus, ramino ją ir guosdavo sakydama, jog dar
nėra ko nusiminti, jog Domukas gal dar yra pakliuęs pas japonus į nelaisvę, ar gal tik
tai sužeistas. Tie žodžiai lyg kokia gyvybė liejosi į moteriškės širdį; vilties kibirkštėlė

¹¹⁹pėtnyčia — penktadienis. [przypis edytorski]

¹²⁰užvis — labiausiai. [przypis edytorski]

¹²¹išrišti — čia: išspręsti. [przypis edytorski]

¹²²griekas — nuodėmė. [przypis edytorski]

Žiema, Nerimas

Ašaros, Skausmas

Skausmas, Neviltis

Mintys, Skausmas

Malda, Viltis

pradėdavo degti stipriau, o kalbant rožančių vakare, išbalusios lūpos nebegalėjo pratarti maldos už Domuko vėlę, bet skaudžiu, paeinančiu iš pat širdies dugno balsu, šnibždėjo:

— O Jėzau, Jėzau! Duok, kad Domelis būtų pas japonus! Sugrąžink jį, o Jėzau!

Taip be paliovos būdama tarp vilties ir nusiminimo, Urbonienė labai paseno ir persimainė.

Tarsi ne kelios savaitės, bet keli metai nuo to paskutiniojo laiško buvo sukakę. Veidas suliesėjo, lūpos išbalė, akys įdubo, o plaukai lygšiol dar truputį težili, visiškai pabalo.

Pradėjo ji dabar labai teirautis, kaip eina karas: kaip kas yra Mandžiūrijoje, ką japonai daro su belaisviais, kas ir kaip prižiūri ligonius. Girdėjo ji, kad yra vienas miestas, japonų apsiaustas, kur labai baisu dabar būti, ir kartais mintijo su didele baime.

— Kad tik mano Domelio jie į tą „Opertūrą“¹²³ nebūtų nuvarę!

Apie karą težinojo tiek, kiek jai ponaitė sakė, ar nuo kitų išgirdavo. Lietuviškų laikraščių nebuvo dar tada Rusijoje. Tankiai, matydama, kada ponaitė skaitė, labai gailėjosi, kad ji pati negali taip perskaityti visus žinias apie karą.

O nabagė! Turėtų greičiau džiaugtis, nes perskaičius apie visas to karo baisybes, nebemiegotų nė tiek, kiek dabar miegodavo.

*

Buvo pavakarys. Saulei nusileidžiant pasikėlė vėjas, ir ėmė snigti. Snaiguolės, vėjo pučiamos, lakstė ir mišo tarp savęs. Urbonienei ką tik vakarienę užkaitus, atsivėrė duris ir į trobą įbėgo ponaitė. Urbonienė nesuskubo nė išreikšti savo nusistebėjimo, matydama ją atėjus tokioje pūgoje, nes ponaitė tuojau sušuko.

— Urboniene, yra laiškas nuo Domuko.

Moteriškai šaukštas iškrito iš rankos.

— Ar nuo Domelio? — paklausė, pati nežinodama, ką sakanti.

— Nuo Domelio! Ką tik atnešė iš Varnių. Atbėgau tuojau perskaityti.

Urbonienei tarsi kas staigu kojas pakirto, atsisėdo į suolelį.

O ponaitė atsistojus prie lango pradėjo laišką skaityti. Trumpas jis buvo ir ne Domuko rašytas: visų pirma atsiprašė motinos taip ilgai nerašęs, bet jokiū būdu negalėjęs parašyti, nes tapęs sunkiai sužeistas ir visą mėnesį išbuvęs gyvatos ir mirties tarpe. Peršovė jam ranką ir koją. Dabar tebegulįs ligonbutyje¹²⁴ ir dar gerą valandą, turbūt, pagulėsiąs, kol išgysiąs. Bet jau daug geresnis esąs.

Iš tos didžios laimės, kad sūnus gyvas, Urbonienė visai neatminė, kad jis sergąs.

Puolė bučiuoti ponaitė rankas ir juokdamosi ir verkdamą kartu kalbėjo:

— Ponaityte, Ponas Jėzus susimylėjo! Mano Domelis gyvas!

Norėjo ji su visais pasidalinti savo laime, šaukti, kad visas pasaulis girdėtų tą linksmą naujieną. Nors lauke buvo pūga, nuėjo į netoli stovinčią kitų kumečių trobą ir ten kalbėjo visą vakarą apie Domuką. Tik paskui, vakare, apsistojo ilgiau ant minties, jog jisai nors gyvas, bet labai sergąs. Vienok labai nesisielojo: visgi buvo jau geresnis, jau galėjo parašyti, nors ir ne savo ranka.

— By tik gyvas būtų, by tik gyvas!

Už savaitės atėjo vėl laiškas, jau paties Domuko ranka rašytas. Nedaug prirašė, ranka, matyt, drebėjo, bet visgi buvo ženklas, jog eina jis geryn. Pranešė jisai, jog už keleto dienu išsiųs jį į Maskvos ligonbutį ir ten dar pabus keletą savaitių, o paskui grįšiąs namon.

Urbonienė savo amžiuje niekam nieko nebuvo pavydėjusi. Dabar pirmą sykį tas jaušmas lyg žaltys įsislenkė į jos širdį: pradėjo pavydėti turtų ponams.

— Mano Dievuliau, mintijo — kodėl aš tokia biedna! Kad turėčiau pinigų, tuojau važiuočiau į tą Maskvą; prižiūrėčiau Domelį, sėdėčiau prie jo, to mano nabagėlio. Ar ten jis aprūpintas, ar ten jis apveizdėtas, kaip reikia!

Stengėsi įsivaizdinti, kaip jisai dabar išrodo¹²⁵. Turbūt menkas, liesas, išbalęs... Žinoma, tokį laiką išgulėjęs. O dar kasžin kokia ta jo koja? Gal raišas sugrįš, nabagas... By tik sugrįžtų, by tik sugrįžtų!

¹²³„Opertūra“ — laukas aptvertas elektromagnetine viela. [przypis edytorski]

¹²⁴ligonbutis — ligoninė. [przypis edytorski]

¹²⁵išrodo — dabar: atrodo. [przypis edytorski]

Karas, Nerimas, Viltis

Naujiena

Laimė, Džiaugsmas

Džiaugsmas, Rūpestis

— Aš jau jį čia penėsiu, veizdėsiu, lepinsiu. Lyg vasaros teilsisi, o šienapjūtei atėjus, galės į dvarą dienas eiti. Vėl rugius pjaunant, mergos dejuos, kad didelius pradalgius ima ir nėviena nenorės paskui jo rišti.

Ir linksmai nusišypojo atsiminus, koksai darbininkas jos sūnus.

— Visus tuos metus neleisiu niekur tar nauti! Jau kaip nors pragyvensime. Aš už tai nė vienos dienon nepraleisiu, vis eisiu ir eisiu į dvarą.

Gavus laišką, kuriame Domukas rašė neužilgu parvažiuosias, Urbonienė tuojau pradėjo rūpintis jo maistu. Ėmė valgyti mažne visai juodą putrą, iš viso savo vienutinės karvės pieno dirbdama sūrius ir sviestą, kad Domelis turėtų ką užkąsti sugrįžęs.

Pagalios¹²⁶, vieną utaminą atėjo laiškas iš Maskvos, kuriame Domukas tikrai rašė, kurią dieną atvažiuos į Kuršėnus. Išgirdus tą linksmą žinią, Urbonienė nusprendė eiti į geležinkelio stotį jo pasitikti. Ponaite atminė jai, jog lyg Kuršėnų yra septynios jungės (arba mylios), jog turi nesveikas kojas. Bet moteriškė nieko nebojo, tardama:

— Niekas, ponaityte, nueisiu! Rytoj anksti išeisiu, lyg vakaro būsiu Kuršėnuose, ten pernakvosiu, į bažnyčią nueisiu, o juk ketverge po pietų jau Domelis parvažiuos!

Greit parbėgo namon: pusė dienos tepasiliko, o ji tiek darbo turėjo. Tuojau užmaišė ragaišiu¹²⁷, kuriems miltus seniai turėjo prisitaisius, padarė varškę ir ėmė sukti kastingį, tardama, kaip nusidžiaugs Domukas, radęs tokiu skanumų. Pasivalgys šviežio ragaišio su kastingiu pusryčiui, o pietums išvirs ji varškėčių... Kaip jisai juos visados mėgdavo!

Jai besukaut kastingį, ibėgo dvaro tarnaitė, šaukdama ją pas ponaitę. Paprašius marčios pasukti tuo tarpu kastingį, nuėjo Urbonienė ir išgirdo nuo ponaitės, jog ponas duodas jai arklį važiuoti į Kuršėnus. Iš to džiaugsmo Urbonienė linkėjo ponaitėi gyvai į dangų įeiti, kad nė mirti nereikėtų.

Pritaisius pavaišinimus sūnui, ėmė jį rėdyti¹²⁸ savo mažą trobelę, kaip tik prieš Velykas: iššlavė švaritelaičiai, smiltimis išbarstė: stalą balta staltiese uždengė. Į savo lovą atnešė Domuko patalynes, užklojo ją baltoms drobulėmis, kad būtų jam minkšta ir balta gulėti. O sau pasiklojo prie už-ubio (užkakalio) ant lentų. Taip viską pritaisius, išvažiavo.

*

Kuršėnuose stotyje žmonių būrelis laukia traukinio. Pasilieka dar apie pusvalaudį lyg jam ateisiant, ir jie visi tebesėdi šiltuose stoties kambariuose. Tik Urbonienė jau stovi lauke pas bėgius. Kada išgirdus varpelį, paklausė kažiko, kam tai skambina ir gavo atsakymą, jog tai reiškia, kad traukinys jau išėjo į Šiaulius, tuojau skubiai nuėjo laukti traukinio.

— Kas čia gal žinoti — mintijo — kiek čia ta mašina eis; sako, baisiai greit lekianti, paskui dar nebesuskubsiu¹²⁹ išeiti!

Atsistojus prie vogzalo sienos, su ryšeliu rankoje, laukia. Jau saulė nusileido, pradeda temti, bet dar viskas aiškiai matyti. Geležinkelis grynai¹³⁰ nušluotas, tiesus, platus, išsitiesė lyg kaspinas tarp snieguotų laukų.

— Ir ko tie žmonės nepramano! — mintija Urbonienė. Kad dar Pon-Džius nenu-
baudžia!

Nori, mat, už patį Dievą būti gudresni! Negana arklių, prasimanė visokias mašinas.

Bet ji iš savo šalies už tatai nepyko; priešingai, buvo labai dėkinga tiems galviams, kurie „mašinas pramanė“. Nes kad taip reiktų važiuoti arkliais, kada besugrįžtų jos Domelis is tokios tolybės! Neilgai temintijo apie.. „mašiną“: vieną teatminė dabar, vieną težinojo — Domelis grįžta!

Štai ir sulaukė tos linksmos valandos, ir pamatys tuojau Domelį Argi tikėjosi tos laimės sulaukti? Juk jau ir „amžiną atilsį“ už jį kalbėjo... Dievas susimylėjo, išklausė jos maldavimų, pažvevlė į jos kruvinas ašaras. Kas tos ašaros dabar! Jau nebeatmena jų, tokia dabar laiminga, tokia laiminga! Domelis grįžta! Trejus metus nematė jo... Uostai¹³¹ tur būti išaugo ilgi, dideli, pilnas vyras jau jos sūnus!

¹²⁶ *pagalios* — pagaliau, galų gale. [przypis edytorski]

¹²⁷ *ragaišis* — rupių kvietinių ar ruginių miltų duona. [przypis edytorski]

¹²⁸ *rėdyti* — puošti. [przypis edytorski]

¹²⁹ *nebesuskubti* — nespėti. [przypis edytorski]

¹³⁰ *grynai* — čia: visas švariai. [przypis edytorski]

¹³¹ *uostai* — ūsai. [przypis edytorski]

Laimė, Laukimas

Laukimas

Laukimas, Ruošimasis

Džiaugsmas

Staigu išgirdo tolybėje užimą, kurs kaskart augo. Netrukus pasirodė trys didelės, apskritos, ugninės akys ir vis artinosi. Žmonės išėjo į peroną. Urbonienei širdis ėmė stebėtinai plakti, lyg kad būtų ji bėgus gerą gabalą. Traukinys, lyg koks baisus slibinas (siaubūnas), apie kurį pasakos pasakoja, su spindinčiomis ugnies akimis, mėčiodamas kibirkštis iš nasrų, uždamas, knarkdamas, dūšaudamas, apsistojo prieš vogzalą¹³².

Urbonienė visa persimainė į žiūrėjimą. Jos akys bėgo nuo vieno vagono į antrą veizdėdamas, kuriame pasirodys Domukas. Išlipo ponas su ponia, išlipo keli žydai, moteriškė su vaiku — Domuko nebuvo.

— Turbūt neparvažiavo — šnibždėjo — turbūt nėra... Ir ką aš čia dabar darysiu?!

Bet kas ten?! Po dešinės, paskutiniame vagonė pasirodė du kareiviai... Gal jis...

Bet ne, tai ne Domukas! Vienas apkabinęs antrąjį, padeda jam lipti žemyn... Matyt, tas vargšas ar be kojos, ar sergąs... O gal anam vagonė visi kareiviai važiuoja...

Urbonienė ėjo arčiau, vis žiūrėdama kareivius.

Ak vargšas tasai! Kojos nuo kelio nėra, viena rankovė jo šinelio¹³³ kybo tuščia... Bėdinas¹³⁴! O koks išbalęs... O liesumas!

Staigu krūptelėjo ir apsistojo.

O Jėzau! Kaip jis panašus...

— Matušė! — sušuko kareivis.

Ir akies mirksnyje pajuto šimtus, tūkstančius bučiavimų ir karštų ašarų upes ant savo rankų.

— Matai, matušėlė, koksai aš... Matai! Nepažinai manęs... Matai, koksai aš!

Ji kaip karščiuose, drebančiomis lūpomis šnibžda be paliovos:

— O Jėzau, o Jėzau... Domeli, Jėzau!...

Spaudžia rankomis jo pasilenkusią galvą ir žiūri, žiūri iškėstomis nuo išgąščio akimis: žiūri į jo nukirptą lyg kelio koją, i pagalį į jos vietą pridėtą; žiūri į kybančią šinelio rankovę, į jo veidą be kraujo lašo. Sudžiūvusį, susiraukusį, kaip pas senio, į įdubusias akis. Argi tai jos Domelis?! A Jėzau!! Juk jis išvažiavo toks raudonas, tvirtas... Juk jo akys tokios buvo žibančios ir linksmos!

Ne, tai sapnai... Guli ji namie ir sapnuoja. Ak, koks baisus sapnas! Greičiau, greičiau reikia pabusti!

— Matušėle, matušėle — šnibžda Domukas ir karštos jo ašaros vis plaukia ant storų, juodų Urbonienės rankų.

Nekantrymas, Nerimas

Susitikimas

Išgąstis

Kančios, Skausmas, Ašaros

¹³²vogzalas — geležinkelio stotis. [przypis edytorski]

¹³³šinelis — milinė. [przypis edytorski]

¹³⁴bėdinas — vargšas. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/ragana-is-daktaro-pasakojimu>

Tekst opracowany na podstawie: Šatrijos Ragana, Iš daktaro pasakojimų, [Šenandoras (Pen.), A. Milukas], 1907.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013", realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013". Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacja parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Monika Bogdziewicz, Paulina Choromańska.

ISBN 978-83-288-0783-9

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.